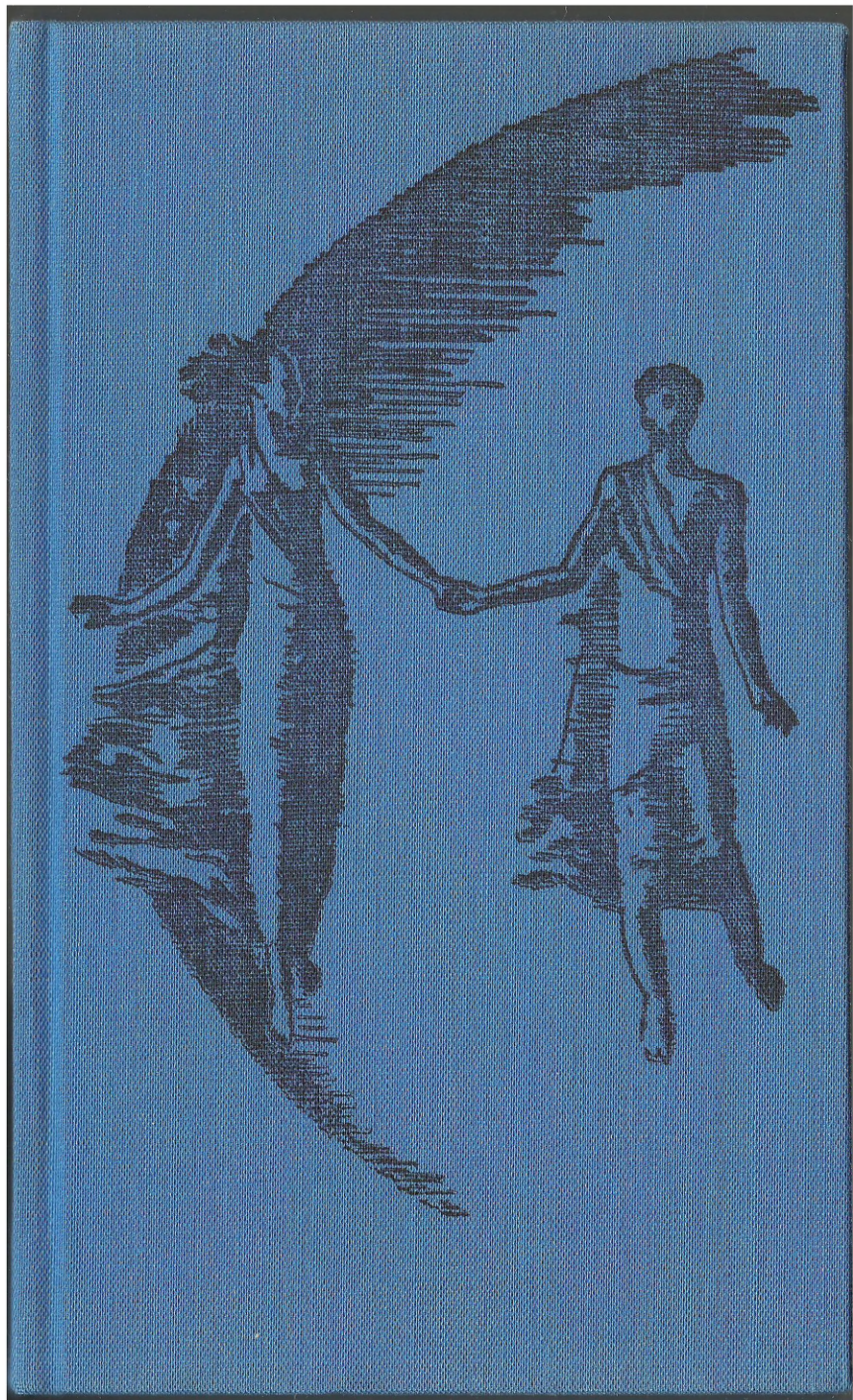

ВАЛЕРІЙ
БРЮСОВ

Вибрані
поезії

P2
Б 89

ВАЛЕРІЙ БРЮСОВ

Переклад
з
російської

*Вибрані
поезії*

*Упорядкування та примітки
кандидата філологічних наук
І. С. П'ЯТАКОВА*

*Вступна стаття
доктора філологічних наук
А. В. КУЛІНИЧА*

*Ілюстрації художника
ЮЛІЯ ШЕЙНІСА*

ПОЕТ І ГРОМАДЯНИН

Початок ХХ сторіччя в Росії — напрочуд щедрий на поезію. Безперечно, існує певна залежність між підвищенням ідейно-політичної активності народу і зростанням творчої його енергії: адже це був час могутнього піднесення визвольного руху, який вилився у революціях 1905 і 1917 років. Ця епоха висунула цілу плеяду видатних поетів — В. Брюсова, О. Блока, В. Маяковського, С. Єсеніна.

Перелік найвидатніших поетів Росії початку ХХ сторіччя історики літератури незмінно відкривають ім'ям Валерія Брюсова. І це не лише тому, що він був старшим серед них, був, за словами Горького, «найкультурнішим письменником на Русі». З ним зв'язана ціла поетична епоха; в його творчих шуканнях відбилися суттєві риси літературного процесу в Росії на рубежі двох століть.

Шлях Валерія Брюсова в літературі був складним, суперечливим і дуже повчальним. Він починав як типовий письменник-декадент, один з вождів декадентсько-символістського руху, пройшов потім через глибоке розчарування в декадентстві, зближення з прогресивними суспільно-літературними колами, а закінчив свій розвиток активним будівником соціалістичної культури, членом Комуністичної партії, одним з перших співців Жовтня.

Брюсов був щедро обдарованим художником, плідно працював у багатьох жанрах — окрім віршів, писав оповідання і романи («Вогненний ангел», «Олтар перемоги», «Юпітер повалений»), драми («Земля» та інші), історико-літературні праці, розвідки з теорії віршування, літературно-

критичні статті, займався перекладами. Та в історії російської літератури він зайняв визначне місце насамперед як поет.

Валерій Якович Брюсов народився в Москві 13 грудня 1873 року в купецькій сім'ї. Його дід та батько були кріпаками, вибились «в люди» на торгівлі корками. Батько виховував майбутнього поета «в принципах матеріалізму і атеїзму», на книгах революційних демократів і письменників-реалістів. Згодом Брюсову довелося долати ідейно-естетичні перешкоди модернізму, але ця матеріалістична закваска відіграла свою роль, вплинула на вибір головного спрямування творчого розвитку.

Як це часто бувало з початкуючими поетами, Брюсов починав з наслідування західноєвропейської декадентської моди, формальних новацій. У 1894—1895 роках — був він тоді студентом історико-філологічного факультету Московського університету — Брюсов видає три збірники «Російські символісти», заповнені головним чином його власними наслідувальними віршами і перекладами з французьких символістів. Експериментування над формою, виклик пануючій літературній традиції, ексцентричність ще давали себе взнаки і в його збірках «Chefs d'œuvre» («Шедеври», 1895), «Me eum esse» («Це — я», 1897). Але тут і особливо у наступній його книзі «Tertia vigilia» («Третя сторожа», 1900) було вже і те, що стане притаманним йому в роки поетичної зрілості, — пафос історії світової культури, тема науки, трагедійне сприймання присмерку буржуазної цивілізації. В літературу вступив поет великого і самобутнього таланту, майже зразу ж здобув загальне визнання, опинився в центрі літературних дискусій. Та, на жаль, він по-модерністському дивився на завдання літератури і своє покликання.

Декадентсько-символістська естетика вела поета на манівці «чистого мистецтва», далеко

від навколишньої дійсності, інтересів і турбот трудового народу. Своєрідною програмою індивідуалістичної естетської літератури був його вірш «Юному поетові», де початківець Брюсов заповідав такому ж, як сам, початківцю: «Не живи сьогоднішнім», «в собі безконечно кохайся, та співчувати не думай нікому».

Та ось починає вирувати громадська думка, країна йде назустріч першій російській революції, і Брюсову стає тісно у рамках символізму. Поет шукає сильного, мужнього героя, із глибини історії виводить шеренгу «улюбленців століть» — відважного вікінга, халдейського пастуха — математика і астронома, що першим вирахував біг планети, позначив знаки Зодіака; великих поетів, учених — Данте, Лейбніца, Лермонтова (зб. «Третя сторожа»).

Поворот Брюсова до тем сучасності, реалістичного образу стає особливо виразним у збірках «Urbi et orbi» («Місту і світу», 1903) і «Stephanos» («Вінок», 1905). Це книги високих досягнень Валерія Брюсова, вершина його дожовтневої поезії. Він відмовляється од містики, настроїв «чистого мистецтва», виступає у своїх творах як раціоналіст, прагне до реалістичної пластичності малюнка, чіткої композиції, ясності стилю. У листах до Брюсова О. М. Горький відмічає в його таланті «щось міцне, здорове, впевнене», бачить у ньому письменника, спроможного «заступитися за пригноблену людину». Поет широко розробляє тему міста, вводить у вірші картини праці, образи робітників. Створюючи захоплюючі міські пейзажі з велетніми будинками зі сталі та скла, просторими майданами, рухом екіпажів, прославляючи місто як втілення науково-технічного прогресу, Брюсов не обминає соціальних суперечностей капіталістичного суспільства, показує експлуатацію трудящих, потенціальні сили робітничого класу.

У традиціях реалістичної поезії виконаний його знаменитий вірш «Муляр», що став популярною піснею ув'язнених:

- Муляре, муляре! З цегли міцної
Що ти будеш? Кому?
- Ніколи нам розмовляти з тобою!
Бачиш: будуем тюрму!

- Муляре, муляре! Хто ж без надії
Буде в ній долю клясти?
- Вже ж не з багатих виходять злодії,
Ситих і теплих, як ти!

За ідейним спрямуванням і всіма зображувальними засобами вірші «Муляр», «Праця», «Одному з братів», «Фабрична», «Каменярь» та інші фактично вже нічого спільного не мали з декадентсько-символістською школою. Щоправда, Брюсов ще зрідка йшов на поступки модернізмові, особливо у роки реакції, але кращі його вірші — урочисті, пройняті пафосом культури й праці, підкреслено життєрадісні навіть за своїм енергійним ритмом, ораторською інтонацією — всією своєю сутністю були спрямовані проти занепадництва і естетства.

Два могутніх стимули допомагали поетові переборювати декадентство: визвольний рух у країні і прогресивні традиції світової літератури. Брюсов працює над перекладами «Енеїди» Вергілія, «Фауста» Гете, французьких ліриків ХІХ ст. Ще напередодні 1905 року, за словами самого Брюсова, його героєм стає Пушкін. Протягом багатьох років він вивчав пушкінську спадщину, готував до друку його твори, листування, видрукував низку статей, що пізніше були об'єднані в книзі «Мій Пушкін». Його улюбленцями стають також Є. Баратинський, М. Лермонтов, Ф. Тютчев, він вивчає їхню діяльність, пише розвідки про них. У 1903 році він вперше звертається до спадщини Т. Г. Шевченка, перекладає

і життєстверджуюча поезія цього буремного часу була визначним явищем російської культури.

Роки реакції інколи ще загострювали суперечності в свідомості і творчості Брюсова (збірка «Дзеркало тіней», 1909—1912), але вже не змогли збити його з обраного шляху. Коли героєм декадентської літератури стає ренегат і розпусник типу Саніна з однойменного роману Арцибашева, коли обплывування високих гуманістичних ідеалів стає модою, Брюсов прославляє Людину, неугамовну енергію творця, відкривача, нездоланий розум ученого, перетворювача світу («Хвала Людині», «Син Землі»), висловлює віру в торжество справедливої справи революції («Зерно», «В моїм краю»). Духовним здоров'ям, енергією вірша, громадянською тематикою поезія Брюсова років реакції яскраво вирізняється на фоні занепадницької літератури. Разом з О. Блоком він виводив російську поезію з безвиході декадентства і реакції.

Серйозним випробуванням став для поета 1914 рік, коли чад шовінізму задурманив голови буржуазних інтелігентів. Не обминула ця пошесть і Брюсова. Ура-патріотичні настрої відбиваються у його віршах перших місяців війни — «Остання війна», «Старе питання», «Фламандцям» та інших. Імперіалістична війна здавалась поетові «останньою війною», в якій вирішується «старе питання: хто ми у цій старій Європі». На загальному тлі легковажного віршування на тему «грим перемоги, лунай» ці вірші Брюсова вирізнялися глибокими роздумами над історичною долею слов'янства, прийдешнім Росії, надією на те, що війна буде «початком миру і свободи». Та досить було поетові побувати на фронті і на власні очі побачити це «гірке лихо землі», — він був там як військовий кореспондент газети «Русские ведомости», — як глибоке розчарування охоплює його. Вже у вересні—

грудні 1914 року поет пише вірші про криваві жнива війни («Все частіш»), безглузду ворожнечу держав («Кола на воді», «Західний фронт»), а у 1915—1917 роках викриває її загарбницький, антинародний характер. Такі його викривальні вірші, як «За що?», «Тридцятий місяць» змогли побачити світ лише пізніше, коли була ліквідована царська цензура.

Брюсов починає співробітничати у горьківських органах інтернаціоналістичного спрямування — видавництві «Парус» і журналі «Летопись», де виступали Р. Роллан, А. Франс, Г. Уеллс, О. Блок, В. Маяковський, С. Єсенін, Я. Райніс, А. Ісаакян та інші. Розширюється інтернаціональна тема в творчості Брюсова. Духом глибокої поваги до історії і культурних надбань народів пройняті його поетичні звернення «До фінського народу», «До вірмен», вірші про Азербайджан, Грузію («В Баку», «В Тіфлісі»).

Валерій Брюсов був одним із піонерів благородної справи зближення братніх літератур. 1916 року у видавництві «Парус» вийшов «Збірник вірменської літератури» за редакцією Горького і Брюсова. Від видавництва тут повідомлялось, що у недалекому майбутньому «Парус» випустить у світ збірники української, латиської, татарської, єврейської та інших літератур народів Росії. Згодом Горький і Брюсов видали збірники латиської і фінської літератур. Готувався збірник української літератури, для якого Брюсов перекладав твори Т. Шевченка, Лесі Українки, П. Грабовського, В. Самійленка та інших поетів.

Особливо багато зробив Брюсов для ознайомлення російського читача з поетами Вірменії. Протягом ряду років він старанно вивчав історію і культуру вірменського народу, його мову, подорожував по ній. Численні його переклади вміщені у книзі

«Поезія Вірменії з найдавніших часів до наших днів», що вийшла у Москві 1916 року за редакцією і з передмовою В. Брюсова. 1923 року Раднарком Вірменської РСР присвоїв йому звання народного поета Вірменії.

Великий Жовтень розкрив перед поетом нові творчі горизонти, наповнив його поезію героїкою, пафосом творення нового світу. Пізніше Брюсов відзначав, що великі події революції спонукали його докорінно переглянути весь свій світогляд. Пожовтневий період діяльності В. Брюсова вимірюється всього лише семиліттям (помер він 9 жовтня 1924 року), та це чи не найплідніший відрізок його життя.

Талант і глибокий розум, енциклопедичну освіченість і організаторські здібності Брюсов повністю віддав справі будівництва нової культури, з дивовижною енергією працював і як поет, і як історик та теоретик літератури, і як громадський діяч. Колись йому здавалось, що пролетарі здатні лише руйнувати, що революція знищить культурні завоювання минулого. Пролетарська революція спростувала похмурі прогнози поета. Тепер він, член більшовицької партії з 1920 року, будував нове суспільство. Одна за одною виходять його книги віршів «Останні мрії» (1920), «У такі дні» (1921), «Мить» (1922), «Далі» (1922), «Меа» («Поспішай», 1924). Водночас В. Брюсов веде велику роботу в органах Наркомосу, співробітничав в «Госиздате», створює і очолює Вищий літературно-художній інститут — перший у світі літературний інститут — працює професором у Московському університеті і Комуністичній академії, виступає з науковими розвідками, головує на літературних диспутах. Серед видатних трудівників революції він був справжнім титаном праці, його внесок у першооснову радянської культури неоціненний. Краще у поезії Брюсова цих років —

схвильовані, пафосно піднесені вірші про революцію, В. І. Леніна, радянську столицю, будівничі зусилля народних мас, інтернаціональну єдність трудящих («Жовтень 1917 року», «Ленін», «Після смерті Леніна» та інші). Його поезія характеризується глибиною, історизмом мислення, образи будуються на різноманітних асоціаціях, пов'язаних зі світом людської культури, вони містять у собі значні соціальні і художні узагальнення. З більшим правом, аніж будь-кого з його сучасників, Брюсова можна назвати поетом-мислителем, поетом-вченим. Він прагнув досягнути закономірності розвитку людства, високу сутність Жовтня, роль народних вождів і трудящих мас в історії. Брюсова називали «поетом мармуру і бронзи», бо його філософсько насичені вірші-роздуми були масштабно задумані, монументальні, композиційно довершені. Вони вигідно відрізнялись від поверхово-риторичних віршів пролеткультівців, футуристів, які захоплювались скоріше зовнішніми ознаками революції, ніж глибинними її явищами. Філософською основою його пожевної поезії є ідея історичної необхідності революційного оновлення світу, спадкоємність культур. Ідею спадкоємності культур поет пов'язує з історичною долею народів, визвольним рухом. Перед Брюсовим проходять привиди зниклих царств та імперій, що змінювали одна одну протягом тисячоліть,— стародавній Єгипет, Вавілон, імперії Македонського, войовничих римлян, Карла Великого, Наполеона («Всесвітній кінематограф»). І переконливо звучить історична правда революції:

О, скільки царів гнітило світ! Природа
З усмішкою проводить самодержців масу.
Ні, не царі для неї цвіт, окраса.
Тож геть престоли, тільки б дух народу,
Як фенікс той, ожив над згарищами часу!

У перші пожовтневі роки багато написано віршів про революцію — стихію, ураган, що руйнує старий світ. Менше було віршів про революційне творення нового. Образ революційної Росії, що над мороком піднесла факел і освітила народам шлях,— центральний образ поезії Брюсова цього періоду. Захоплено славить він Вітчизну, що стала на шлях оновлення, виповнює свої поезії пафосом революції.

У суворих реалістичних фарбах зображує поет революцію у вірші «Третя осінь», що був написаний до третіх роковин Жовтня. Над просторами спустошеної війнами, голодної, зубожілої Росії веє вітер третьої осені... Але твір завершується строфами високого патетичного стилю, сповненими віри у велике майбутнє Вітчизни:

Гей, вітре, вітре! Скажи нам,
Що в муках останніх розп'ять
Здіймається льотом орлиним
Росія — незламна рать;

Що давня в ній міць пробудилась,
Що веде за собою вона,
Як надії зоря злотокрила,
Повсталі земні племена.

Брюсова прикро вражало те, що серед літераторів було багато таких, які не помічали творення нових форм життя, бачили лише руйнування. Свого часу письменники Л. Андреев, К. Бальмонт, Ф. Сологуб інколи виступали з «бунтарськими» творами. Та коли революція стала реальністю, вони злякались її, оточили атмосферою ворожнечі її співців, колишніх «своїх» Брюсова і Блока.

В інвективі «Товаришам інтелігентам», яка перекликалась із знаменитою статтею Блока «Інтелігенція і революція», Брюсов затаврував ганьбою тих, що сумнівалися і вичікували, полохливих і обережних.

Брюсов перебував у центрі поетичних турнірів, за словами Єсеніна, «був наче

арбітром серед течій, що боролись в літературі». Свого часу він пройшов між Сціллою і Харібдою занепадництва та індивідуалізму, «чистого мистецтва» і формального новаторства. І тепер навчений досвідом поет хотів допомогти молодій поетичній зміні стати на правильний шлях служіння народу, застерегти її від спокусу псевдоноваторства і «архіреволюційного» нігілізму. В умовах, коли на сторінках преси і в численних літературних кафе футуристи, імажиністи та інші «ліві» галасливо нападали на культуру минулого, закликали зруйнувати її, Брюсов з завидною наполегливістю боровся за реалізм, високу ідейність і художність літератури, захищав і пропагував традиції класиків. Його думки про значення класичної спадщини у будівництві нової культури перегукуються з думками у цьому питанні А. В. Луначарського, О. М. Горького.

Висуваючи в художній творчості на перший план ідейний зміст, Брюсов надавав великого значення пошукам нових художніх засобів. Він робить спробу оновити старі поетичні форми, пише урочисті гімни, сонети, оди, дифірамби («До російської революції», «СРСР», «Серп і Молот», «Майбутній гімн»), сонети і навіть вінок сонетів («Світоч думки»). Силу і розмах революції поет прагне передати піднесеними і гіперболізованими образами, патетичною будовою мови. У цих спробах створити «неокласичний стиль» далеко не все було вдалим. Брюсовські оди, гімни, дифірамби нерідко виглядали тяжкими, декоративними, а його поетична мова — перевантажена архаїзмами, міфологічними іменами — дещо застарілою. Але ніколи ці пошуки не йшли манівцями самоцільного формалістичного експериментаторства — поет докладав максимальних зусиль до того, щоб підкорити форму змістові. Справжнє новаторство Брюсов умів відрізняти від новацій

модерністсько-формалістичних. Він високо цінував новаторську поезію Маяковського, радувався успіхам пролетарських поетів, заохочував пошуки, пов'язані з революційною тематикою. По відношенню ж до формалістів, хоч вони і виступали під революційною вивіскою, був непримиренним. У посланні «Товаришам поетам» Брюсов застерігає псевдоноваторів, що вбачали новаторство в словесній еквілібристиці.

Брюсов був одним із зачинателів нових тем радянської літератури, зокрема, теми праці, відбудови і розвитку народного господарства. Ще у воєнному 1919 році написана ода «Труд», що відкриває ряд творів, які прославляють нове ставлення до праці в умовах вільного суспільства. Глибока повага до праці, її культурної, «олюднюючої» ролі в історії народів взагалі характерна для Брюсова. Він був одним із найсумлінніших письменників-трудівників, яких тільки знала історія світової літератури.

Він зробив плідну спробу ввести в храм поезії наукові проблеми, повінчати науку й лірику: збірки «Далі» і «Меа» були укладені головним чином так званими науковими віршами. Починання Ломоносова у галузі наукової поезії не знайшло продовження в літературі XVIII—XIX ст. ст. Брюсовські вірші на науково-природничі теми справедливо треба розглядати як нове слово в російській поезії. Натхнення цих віршів почерпнуто із передової наукової думки того часу, їх ліричний герой — людина глибокого і допитливого розуму. У цьому оригінальному лірико-науковому жанрі сплавлені воедино громадянська лірика і лірика природи, проблеми філології і фізики, історії і космогонії. Збірки пронизані пафосом діяння, устремління у просторові і часові далі, нетерпеливим бажанням знайти відповіді на жагучі питання філософії і науки. Поет адресував свої спроби в науковій поезії порівняно вузькому колу людей науки,

для невідготовленого читача вони залишалися малодоступними і не користувалися популярністю. Наукові поняття і терміни, історичні факти і легенди, найновіші природничі теорії і навіть формули переважували ці вірші. Проте в наукових віршах Брюсова найбільш помітна «ахіллесова п'ята» таланту поета: він буває надто розсудливим, логіка мислителя і вченого вбиває емоційність, безпосередність.

І все-таки наукові вірші Брюсова зі всіма їх вадами були помітним і новаторським явищем в історії літератури. Лірика природи і філософська лірика виступили тут у новій якості. Кращі твори цього жанру — «Світ N вимірів», «Принцип відносності», «Штурм неба», «Молодість світу», «Світ електрона» та інші — вводили читача у світ найновіших наукових відкриттів, вселяли впевненість у всемогутність людського розуму. Безумовно, правда була на боці Брюсова, коли він писав у передмові до збірки «Далі» про велике майбутнє наукової поезії. Великі відкриття надихають і надихатимуть поетів, поезія буде дружити з наукою, поети з користю для себе перечитають не раз брюсовські «Далі».

У цих поезіях сучасного читача вражають сміливі пророцтва — далекоглядні думки про велике майбутнє ядерної фізики, значення теорії відносності, міжпланетних сполучень («Молодість світу»). Країна ледве починала підніматись із руїн і злиднів, а поет захоплено писав про зоряні світи і про внутрішньоатомний світ, мріяв, що ми «поведем рідну землю по точній спіралі».

Поезія В. Брюсова останніх років життя звернена в завтрашній день, сповнена героїки і соціального оптимізму. А. В. Луначарський говорив про нього як про «поета майбутнього». Прийдешне світу Брюсов пов'язував з соціалізмом, ідеями «вождя земного, Вожатого» В. І. Леніна, був переконаний, що «об'єднати всі народи лиш червоним прапором».

Людина величезної ерудиції, Брюсов завжди горів жадобою пізнання, дослідження життя, не знав перепочинку, говорив: «Якби мені сто життів, вони не наситили б усієї жаги знання, яка спалює мене». Однак життя його обірвалось у розквіті творчих сил, поет не встиг здійснити численних починань, звершити всіх грандіозних задумів.

В автобіографічному вірші «В глухих літах мое начало» він писав:

Чи я побачу перемитим
Світ, що вже сонцем заяснів,
Та я щасливий пережитим
Найурочистішим із днів.

Всю свою величезну творчу енергію він присвятив прославленню Жовтня — найурочистішого із днів, самовідданому служінню революційному народові, і це ставить його ім'я в ряд зачинателів і видатних діячів радянської літератури.

Поет мріяв про народне визнання. Наслідуючи пушкінську традицію, Брюсов писав у «Пам'ятнику»:

В сади України, в шум і сон ясний столиці,
До Індії дверей, на берег Іртиша,—
Усюди долетять рядки, як вогневиці,
В яких живе моя душа.

Українською мовою твори Брюсова з'являлися ще напередодні і у перші роки революції. У 20-х роках його вірші перекладали М. Рильський, М. Терещенко та інші. 1925 року в Києві вийшла збірка «Валерій Брюсов. 1873—1924». І ось стараннями великого загону наших поетів Валерій Брюсов знову приходить «в сади України».

А н д р і й К у л і н и ч

Ποεζιῖ

З КНИГИ
«JUVENILIA» («ЮНІСТЬ»)
1892—1894

СОНЕТ ДО ФОРМИ

Єсть у квітках — незнані нам наразі —
Між контуром і запахом зв'язки.
Так діаманта дивні світники
Горять лише під гранями в алмазі.

Так невловимі образи фантазій,
Мінливі, наче в синяві хмарки,
Знадливо світять і живуть віки,
Закам'янівши в досконалій фразі.

О мріяння мої, хотів би я,
Щоб вам знайшлася бажана прикмета,
Як рине в слово ваша течія.

Нехай мій друг, одкривши том поета,
Уп'ється в ньому стрункiстю сонета
І думкою, що спокоем сія.

ТВОРЧИСТЬ

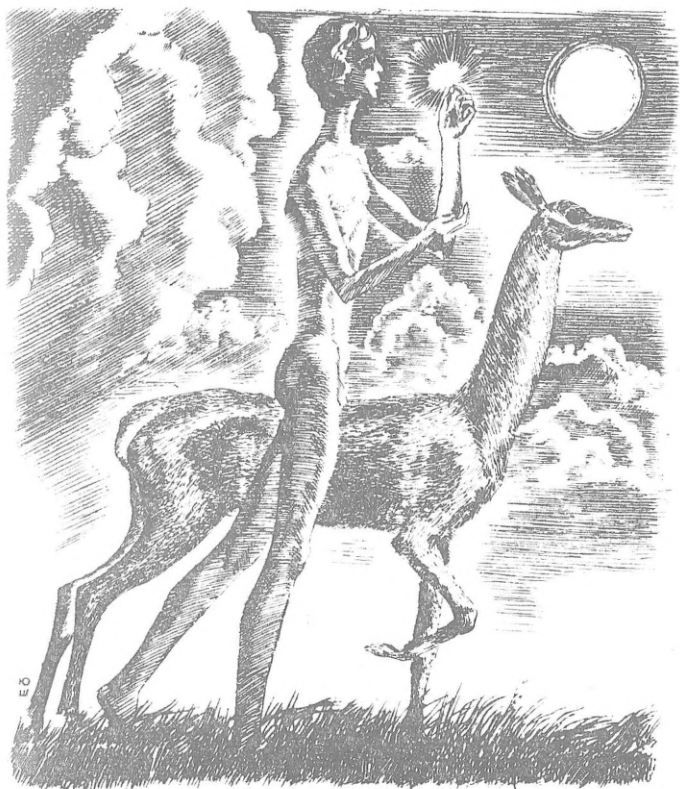
Тіні твору в тьмавім стані
Хилитаються вві сні
Опахалами латаній
На емалевій стіні.

Фіалкові тихі руки
На емалевій стіні
Напівсонно креслять звуки
В лунко-звучній тишині.

І кіоски наскрізь видко.
В лунко-звучній тишині
Кожен схожий на лелітку
При лазурній ясині.

Місяць голий в небі плине
При лазурній ясині...
Сонних звуків плескіт лине,
Усміхається мені.

Тайна твору в зримім стані
Усміхається мені.
І тріпоче тіль латаній
На емалевій стіні.

HO
E

З КНИГИ
«CHEFS D'OEUVRE» («ШЕДЕВРИ»)
1894—1896

ПЕРЕДЧУТТЯ

Моя любов — палоча днина Яви,
Розливсь, як сон, смертельний аромат,
Лежать застигли блискавки гадят,
Звиваються по стовбурах удави.

І ти зайшла у невмолимий сад
Для спочиву чи, може, для забави?
Тремтять квітки, зітхають важко трави,
Чарує все, все видихає чад.

Ходім — я тут! Ми будемо до ночі
Кохатися в цій казці запашній,
Тіла сплітатъ, як пара спраглих змії!

День прослизне. Твої замкнуться очі,
То буде смерть. І саваном ліан
Я обів'ю твій непорушний стан.

МОЯ МРІЯ

В моєї мрії любий світ пустинь,
Вона в степах блука, як вільна сарна.
Чужий їй спокій вярмлених рабинь,
Нудний їй шлях прокладений, безбарвний.
Та стрівши пагорб Кинутих Святинь,
Вона тремтить від забобонів марних.
Стоїть, і погляду не відведе,
І, голову схиливши, геть іде.

ТУМАННІЙ НОЧІ

Вся в тремтінні стою на подвір'ї,
Під дверима, куди я зайшла тільки вчора.
І сумними рядками складаються букви сузір'їв.

О туманній ночі, червнева ізмора!

Там, он там, на закритій терасі,
Наді мною схилялись, як полум'я, очі.
Таке любе лице, все спотворене в дикій гримасі.

О туманній ночі, туманній ночі!

Ось земних насолод таємниця...
Чи такою я ждала її впередодні?
Мене сором пече, я тремчу, наче загнана птиця.

Ошукали, туманній ночі холодні!

З КНИГИ
«ME EUM ESSE» («ЦЕ — Я»)
1896—1897

ЮНОМУ ПОЕТОВІ

Блідний юначе із зором вогненным!
Нині даю тобі три заповіти.
Перший прийми: не живи сьогоднішнім,
Діло поета — в майбутнє зоріти.

Другий: в собі безконечно кохайся,
Та співчувати не думай нікому.
Третій затям: без мети поклоняйся,
Ревно служи лиш мистецтву святому.

Блідний юначе з опущеним зором!
Як не відкинеш мої заповіти,
Матиме людство поета. Не сором
Власти мені і поразку зустріти.

ВЕСНА

Дихала біла троянда на кволім стеблі.
Дівчина креслила щось на морозному склі.

Птахи літали крізь маревний сніг вишини.
Пестощів передчуттями намучили сни.

Дівчина довго чекала побіля вікна.
Певно, за морем тоді розквітала весна.

Вечір настав, і повіяло смутком терпким.
Дівчина плакала тихо вночі — та за ким?

Біла троянда зів'яла безслізно в ту ніч.
Птахи з'явилися і кинулись раптом навтіч.

* * * *

Хай мороз бере за плечі,
Сніг летить із вишини...
Та в зимовій холоднечі
Чую подихи весни.

Завтра, завтра сонце встане —
І весна із дна струмка
Переможницею гляне
Вслід, як ворог утіка!

* * *

Світ за очі їхали без вороття ми,
Бо прагнули мандрів далеких без тями...
Мчимо повз кущі без мети.
Поля промайнули, берези відстали,
В громах пролітали під нами мости.

Ми їхали довго. І дощ ми зустріли.
Він довго у шибку нам слав свої стріли
І врович лиш суми самі..
Та, бурі минаючи несамовиті,
Вперед до блакиті рвонулися ми.

* * *

Таємничі ночі релі
Побілили акварелі;
Прояснилося на сході;
Але зорі в небозводі,
Ранок стрівши, веселі,
Не хотіли у замрії
Опустити срібні вії.

У моїй душі пригаслій
Голубіє день так ясно
У відродженім зітханні,—
Але сумніви туманні
Налягають передчасно,
І тремтять в імлі світання
Шаленіючі бажання.

РАНОК

Не плач і — не думай:
Минулим не жись!
Вітаючи шумом,
Світанок бурлить.

Заснувши, помер ти,
А вранці воскрес.
Дивися ж уперто
На далеч небес.

Що вічне — не згине,
Гірке — спинить лет.
Іди неупинно
Вперед і вперед.

З КНИГИ
«TERTIA VIGILIA» («ТРЕТЯ СТОРОЖА»)
1898—1901

Я

Не занепавав мій дух в тьмі протиріч тернових,
В фатальних сутичках мій розум не знеміг.
Я мрії всі люблю і всі шаную мови,
Я всім богам свій вірш кладу до ніг.

Молитви я возніс Астарті і Гекаті,
Як жрець, я жертвам всім пускав гарячу кров,
А потім сходив вниз, де жертви розіп'яті,
І сильну прославляв, як смерть, любов.

Я входив у сади Лікеїв, Академій,
На воску мітив я пророцтва мудреців,
Голублений всіма, був вірний кожній темі,
Та сам любив лише сполуки слів.

Де статуї тугі і де пісні облесні,
Сходив я острів Мрії в самоті,
То бив поклони тим, що яскравіш, тілесніш,
А то дрижав в тіней передчутті.

Давно я полюбив рій протиріч тернових,
За сплетенням фатальним
скрізь я біг.
Солодкі мрії всі, шановані всі мови.
Я всім богам свій вірш кладу до ніг...

АССАРГАДОН

Ассірійський напис

Я — вождь земних царів і цар Ассаргадон.
Володарі й вожді, це вам кажу я: горе!
Лиш владу я здобув, на нас повстав Сідон.
Сідон я повалив і кинув брили в море.

Єгипту річ моя звучала як закон,
Елам судьбу свою читав у моїм зорі,
На ворога кістках я звів міцний свій трон.
Володарі й вожді, це вам кажу я: горе!

Хто б переміг мене? Хто б рівний став мені?
Діяння всіх людей — мов тінь в безумнім сні,
Жадоба подвигів — пуста забава дітям.

Я славу вичерпав. Не знав я перепон!
І, впившись величчю, стою один над світом
Я, вождь земних царів і цар — Ассаргадон.

ХАЛДЕЙСЬКИЙ ПАСТУХ

Про тебе мрію я, мій друже, з мли сторіч,
Хай німота віків відторгла нас від тебе.
Я бачу голий степ, я бачу зірне небо,
І зірне світло лле на урочисту ніч.

Ті очі жадібні, та нескінченна тьма —
Вистежуєш зірки, їх пізнаєш і числиш,
Прозрівши кола їх і нахили... Ти мислиш,
І таїна світів ясніє для ума.

Божественний пастух! Де в тиші гусла мряка,
Почув ти імена, ти бачив світла лет:
Накреслив перший ти шляхи своїх планет,
Наймення віднайшов для знаків Зодіака.

В безлюдному степу хай висне вітровій —
Ти в ніч ясну спізнав щасливу ту відвагу.
Я в радості на мить зіллюсь з тобою, магу,
Мій невідомий друже, щирий друже мій!

ЖРЕЦЬ ІЗІДИ

Я — жрець Ізиди первородний;
Я вихований в храмі Фта
І Мудрим названий в народі
За те, що сам я — чистота.

Уста я лжою не поганив,
Користолюбством не страждав
І до грудей жіночих п'яно
Грудьми в жазі не припадав;

Давав я милостиню справно
Усім, хто руку тяг мені...
Та точить душу спогад давній,
Що, наче змії, лежить на дні.

Творив я путь річний у Фіви...
На палубі зорю чекав...
Котився Ніл собі ліниво,
Сміявся вдалині шакал.

І жінка в одіянні білім
На пристані, біля корми,
Явилась трепетно-несміло
Над жахом нільської пітьми.

І перед нею мертвий, темний
Громадям корабель холод.
А я ховався потаємно
Між бочок, весел і колод.

І, як в жазі останню втіху,
Чекала в білому, німа,
Не зважуючись звершить лихо...
Та впала на світанку тьма...

В душі моїй тривога билась,
Хотів я крикнуть — і не міг...
Та враз попутний впряг вітрила,
Й керманіч затрубив у ріг.

Всі пробудились, зашуміли,
Вознісся якір, наче птах,
Канати радо забриніли,—
Та пристань, боже мій,— пуста!

І ми, похитуючись плавно,
Пішли за просвітлілий пруг,—
Мені ж здавалось, ніби явно
В сліпій воді розходивсь круг...

Я — жрець Ізиди первородний;
Я вихований в храмі Фта
І Мудрим названий в народі
За те, що сам я — чистота!

ОЛЕКСАНДР ВЕЛИКИЙ

Вічний потяг невгамовний від судьби і до судьби...
Олександрє Завойовник, в трепеті молюсь тобі.

Та не в час страшного бою, біля древніх Гавгамел,—
Мрією, в ряду героїв, ти заповонив мене.

Я люблю тебе, Великий, в мить другого торжества.
Вибухали буйні крики, ремство проти божества.

Ти до військ постав, як сонце: осліпив, немов гроза,
І безвольню македонці відсахнулися назад.

Ти прорік їм: «Ви забули, ким були і ким ви є...
Як стада в полях бродили, полохливіші гієн.

Плекана отцем фаланга, він збудив ваш мертвий сон;
Ви зі мною йшли до Гангу, в Сарди, в Сузи й Вавілон!

Думаєте, государем став я милістю мечів?
Поступився тронем Дарій! Скіпетр мій або нічий!

Що ж, ідіте! Шлях відкрито! Киньте прапори у тлін!
Дома дітям розкажіте про красу чужих країн,

Як ми в горах йшли Кавказу, про пустелі, про моря...
Не забудьте ж розказати, де ви кинули царя!

Тож ідіть! Чекайте слави! Та — Аммона вічний син —
Тут, за августійшим правом, я зостанусь і один».

Від кадил чертоги п'яні, мліють золото і шовк,
В ласках трепетних Роксани гнів стихає і замовк.

Цар сімнадцяти сатрапій, цар Єгипту двох корон,
Спогляда — із берлом в лапі — зі стіни тебе Аммон.

Стихли юрми, колісниці, на рівнину впав туман...
Тільки ж ледь зійшла зірниця,— схвилювався бранний
стан.

В полі стогін незвичайний, мольби, просьби і плачі...
Чи не пожалів ти часом за тим видом вночі?

О святе перевисання від судьби і до судьби,
В час вагання і терзання знову я молюсь тобі!

КЛЕОПАТРА

Я — Клеопатра, єгиптян цариця —
Владарювала вісімнадцять літ...
Загинув Рим, пропав Лагідів рід,
Прах по мені не зберегла гробниця.

В діяннях світу зник давно мій слід,
Я смерть знайшла, як навісна блудниця;
Але тобі, поете, буде сниться
Мій незнищений і чарівний гніт.

Знов, як царів, у млосному тремтінні
Тебе я спокушаю рухом тіні,
Я знову жінка — в мріяннях твоїх.

Безсмертний ти мистецтва дивиною,
А я безсмертна пристрастю жахною,
Твій вірш дзвінкий — це мій знадливий сміх.

ДАНТЕ

Поети наші крізь презирство й лють
Так злагоджено творять свою справу —
І голос рідних тіней обсміють.
Давно заповонив мою уяву
Похмурий образ із далеких літ.
Самотніх дум провиджу я поставу,
Я бачу літ шалений переліт,
Людей пітьму, що чорним валом рине,
На славу їх звірино вие рід.
(То з гвельфами боролись гібелліни!)
В ці роки з ними проживав і він,—
На всій землі прообраз наш єдиний.
Він схожих знав колись. Та все поглинув тлін,
В майбутньому йому ввижались схожі чвари
Ті, що й тепер, як сон без перемін.
Замріяний, мов дівчина, він марив,
Та все ж привчавсь пізнати шал смертей
І зморшки на чоло лягли, мов хмари.
Хай велич він сповідував людей,
Та стогоном вже кликав: де ж владики,
Що вгомонять безтямних цих дітей!
Він світом нудив під прокльони й крики,
Зріс між людей під передзвін мечів,
О Данте! О знедоленцю великий,—
Воістину ти довго — в пеклі жив!

ДОН-ЖУАН

Так, я — моряк. Я островів шукач,
Мандрівець смілий в безбережнім морі.
І від старих розчарувань-невдач
Втікаю геть — на інші квіти й зорі.

Жінки летять, мов тля на посвітач,
На поклик мій у пристрасній покорі.
Все віддають — захоплення і плач —
І душі відкривають в щасті й горі.

Душа в коханні світиться до дна,
Ясніє в ній священна глибина,
Де неповторне все переді мною.

Так, я гублю, з життів збиваю цвіт,
Але нова душа — то нівий світ,
Що зваблює до себе таїною.

ЗРУЙНОВАНИЙ КИЇВ

Чотири дні ми йшли дорогою курною,
І ось відкрився нам широкий плин Дніпра,
Де з ним зливається Десна, його сестра...
Кого не дивував своєю він красою!

Але нікого з нас земний не вабив світ.
Спішили в Київ ми — зруйнований, пустинний,
Щоб цілувать хоч прах в тій церкві Десятинній,
Оплакати сліди від Золотих воріт!

Всю ніч блукали там і не могли вже спати,
Згадавши давнину, ходили ми в сльозах;
А вранці вийшли всі, заплакані, на шлях...
А ще через три дні видніли нам Карпати.

НАПОЛЕОН

Так на шляхах людського духу,
Змарнованих на порох літ,
Твогого поступу і руху
Лишився непохитний слід.

Тебе створить задумав Фатум
Із владних сил і ваготи:
Не міг неглибоко ступать ти,
І землю поступ твій гнітив.

Що потом зводилось солоним,
Росло повільно у віках,
Крушив ти випадковим словом
І кидав порухом у прах.

Сам вражений своїм таланом,
Ти, мов з праща, війська метав
І знак всесвітнього тирана,
Мов ставку картярі, жбурляв.

Од слави й шани захмеліло
Ти, ніби меч, ішов крізь світ.
І стало, зрештою, несила
Тебе старій землі носити.

Земля дихнула в повні груди,
І ти, немов листок з гілляк,

Упав на сірому безлюдді
Безсило на крутий стрімчак.

Де за прадиким перевалом
Віки цього чекала дня
Тебе достойним п'єдесталом
Та скеля, що звелась із дна!

КРИМ. ЧОРНЕ МОРЕ

I

Хвилі розбіглись і піняться,
Хвилі в гучному прибої;
Стануть і райдужно міняться,
Гаснуть в раптовім спокої.

Тільки-но вгледів у далечі
Хвиль білопінне кипіння,
Мить — і по хвилі тікаючій
Тихо гуркоче каміння.

II

Край перехрестя двох доріг
Дзюрчання тихого фонтана;
Джерельних вод нескорий біг;
На камені слова з корана.

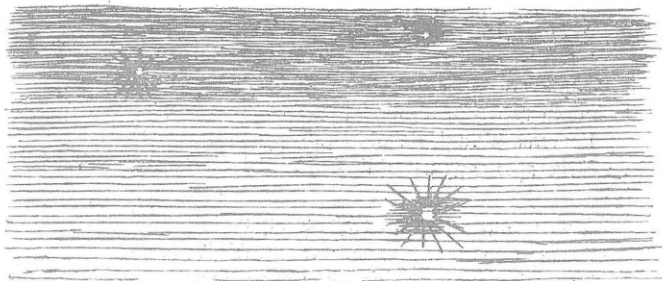
Тут дише скромний кипарис,
Тут зміг оливу сон глибокий.
А ручаєць збігає вниз
На берег вільної затоки.

МІСТУ

Я люблю височінь будов
І міські провулочки звужені,—
В дні, коли ще сніг не пішов,
А осінь дихає стужею.

Майданів люблю широчінь
І мури з стрілчастими вежами,—
В час, коли ночі не впала ще тінь,
А зажевіли зорі збентежені.

Місто люблю кам'яне
В грюкоті й шумі співучому,—
В мить, коли пісня бентежить мене,
Озивається в серці співучому.

* * *

Коли в кімнаті сам, і темінь марить сном,
І за стіною хтось невпинно грає гама,
Запалять ліхтарі, і світло крізь вікно
Накреслить на стіні нараз віконні рами;
І мислю я тоді, натовлений, слабій:
«Ліхтарю, друже мій! Ти поруч! Ти близький!»

А там з-поза дахів і місяць вирина,
І хмари спалахнуть, минуть, як фіміама,
І промінь місячний перейде скло вікна,
Окреслить чітко вже ці дві віконні рами.
О, як бентежусь я! Тремчу тоді в замрії:
«Мій друже, місяцю! Ти поруч! Ти близький!»

* * *

Люблю вечірне світло, і вогні,
І небо ще без зір, бліде і перозважне,
І течію очей вповільнену в тіні,—
Їм бачити мене не соромно й не страшно.

І я з людьми, як брат, я їм усе простив,
Замисленим, сумним, що йдуть у тихій зміні,
За те, що спільно ми на грані плинем снів,
За те, що і вони, як я,— причетні тіні.

* * *

У боротьбі з весною слабне стужа,
Звисає вільно дротяниста сіть.
На вулиці, неначе тінь, калюжа
І в кучугурах темний сніг стоїть.

Усе говорить — бути переміні:
Птахи, що кружеляють над хрестом,
Струмок, що дзвонить і дзюркоче в піні,
І жінка з величезним животом.

ЖІНЦІ

Ти — жінка, книга — ти, найкраща з книг,
Ти — згорток таємничий з печатками.
В його рядках слова й думки, мов храми,
І кожна мить несамовита в них.

Ти — трунок, приготований чортами!
Хто вилити його хоч краплю встиг,
Горить, та не кричить од мук страшних,
Лиш прославляє те питво без тям!

Ти — жінка, в цьому всі твої права.
Ти — споконвіку в зоряній короні —
В безоднях наших образ божества!

І задля тебе в хомутах, мов коні,
Ми ходимо, і гаснемо в журбі,
І споконвіку молимося — тобі!

* * *

Прекрасний ліс в огні осіннім,
Коли весь захід вкрив багрець,
І ти, царівно, йдеш у тіні,
І папоротник — твій вінець!

Листва живе горінням грайним,
Зреклаь усіх надій вона,
Йй все майбутнє стало зайвим,
І осінь стала, як весна!

Але здригнешся край поляни
І мій привіт згадаєш ти.
І довго буде лист багряний
Твій слід гарячий берегти.

ДО ПОРТРЕТА
М. Ю. ЛЕРМОНТОВА

Ти нам у грізному пророкуванні
Здавався спалахом нещадних сил;
Та мріяв ти про сфери осяянні,
Жадав бунтарсько-демонівських крил!

То гімни ти співав, то невблаганні
Клятьби метав, як грóми небосхил.
Ти ждав, у мрії вірячи оманні,
Одвіту від жінок і від могил.

Та відповіді не було. Тоді ти
Навчився муки дум своїх таїти
І усмішку, йдучи до нас, беріг.

І ми тебе, поете, зустрічали,
Та не змогли дитячої печалі
Збагнуть у віршах кованих твоїх!

ЗЕЛЕНИЙ ЧЕРВ'ЯЧОК

Та й принадлива ж людині
Гра зелених черв'ячків,
Що на ніжній павутині
Тихо падають з дубів!

Вітер лагідно хитає
Легковійну нашу нить;
Луг у квітах утопає,
Жару сонця не спинить.

Розгойдавшись в млі прозорій,
Ми над квітами одні
Плинем в сонячнім просторі,
Швидко бігаєм в тіні.

Вихор, буря нас погублять,
Зовсім змиють в час грози,
І на нас улови трублять
Птиць пролітних голоси.

Та жадаєм повівання,
Вітерець нас не зляка;
Жити мить — одне бажання,
Вільно жив, то й смерть легка.

Вдень — пекучий обрій синій,
Небозвід не спохмурнів.
Ми на ніжній павутині
Тихо падаєм з дубів.

БРАТТЯМ ЗНАДЖЕНИМ

Яснотою хмарки вражені,
Ми дивились довго вслід.
Годі, годі, браття знаджені!
Це лише рухливий світ!

Є хіба межа мрійливцеві?
Нам хіба мета ясна?
Наречем того зрадливцем ми,
Хто нам скаже — тут вона!

Чи в минулім рідко ставили
Мертвих ідолів краси?
Та одні лиш ми прославили
Бога спраги і яси!

Піднімайте, браття, костури,
З ними легше на землі,
Розгорніть вітрила в просторі
І стернуйте кораблі!

В пошуку життя вагоміше,
Зве мета — одвічна даль.
Славте, славте все невтомніше
Подвиг мислі і труда!

ВІДРАДИ

Знаю солодких чотири відряди.
Перша з них — радість у днів течії.
Птиці, і хмари, і привиди — раді,
Вливши до вічності миті свої.

Радість наступна — розсвітлене диво,
В строфах поезій осмислений час.
Дума Верхарна і Тютчева співи,
Вам я вклоняюсь, вітаючи вас.

Бути коханим — це третя утіха,
Знати постійно, що ти не один.
З'єднані словом, промовленим стиха,
Вдвох летимо ми над страхом глибин.

Радість остання — це радість прозріння:
Передчувати й за смертю свій час.
Сни досконалості! В мрії, в творінні
Вам я вклоняюсь, вітаючи вас!

МИ

В світі широкім, в морі негаснім
Ми — хвилі могутньої вал.
Солодко й дивно жити сучасним
І вірою в хвиль грізний шал.

Браття, радійте звиягам жаданим!
Погляньте у даль — суне шквал!
Сумнів чужий нам, трепет незнаний,
Ми — хвилі могутньої вал!

З КНИГИ
«URBI ET ORBI» («МІСТУ І СВІТУ»)
1901—1903

* * *

По вулицях тьмяних, вночі, на світанні, в театрах,
в садах я бродив,
У думках недремних прийдешне я бачив, за ним,
за незаним тужив.

Пісні вам складав я про щастя-причастя, про гори,
про доли, путі,
Про давні столиці, майбутнього поклик, про все,
що стрічав у житті.

Замислені вежі, панелі біляві і жвавність розбухраних
рік,
В захопленні дивним тремтіли, дзвеніли,
вселились у вірші навік.

Юнацтво мене підіймало, стрічало, вінчало,
неначе царя,
Мов тіні грайливі, лилася по східцях потоком
широким зоря.

Доволі, доволі! Я вас залишаю! Беріте і сни, і слова!
До раю нового спішу, повертаю, бо мрія зі мною жива!

Я склав і віддав вам, підняв знову молот,
щоб криці вогні зайнялись.
Щасливий і сильний, я вільний і юний, творю,
щоб покинуть колись!

ВТЕЧА   Коли жагучий, в час завітний
Почую я мій грубний звук...
Tertia vigilia

Суремний кличе! Чую знову
Крізь втомлені, солодкі сни!
Таємність, пишнота алькова
На нас дивились з вишніи.

У млі минули — я не знаю,—
Можливо, роки і віки.
І був я близько вже до раю
На березі життя-ріки.

І я здригнув, і раптом встанув,
І розірвав кільце із рук.
Мов блискавка, у серце глянув
Високий переможний звук.

І сон, який тривав так довго,
Коротким став, як все у сні.
Я розчинив важений полог
І потонув у спечнім дні.

І я востанне подивився
В мое високе у вікно:
Побачив сонце, небо, висі
І міста миготливе дно.

Відкрилося для мене диво,
В ту мить до мене припливло

Усе життя юрми шумливе,
Турботи буйне джерело.

І я — в сльозах, що знову, знову
Душі відкрилися світи,
Біжу від пишного алькова
Шалений, вільний і святий!

РОБОТА

Славлю я тяжку роботу,
Плуг, лопату, дзюбака!
Освіжають краплі поту,
Ние солодко рука!

Геть порфіру пурпурову!
Скинь вінок без каяття!
Славлю грубо куте слово
Повсякденного життя!

Я життя простого тайши
Хочу звідать в мозолях.
Всякий шлях, хай незвичайний,
Праці шлях — то інший шлях.

В час, коли втомлюся тілом
І спочить зайду у хлів,
Там, під дахом потемнілим,
Зазвучить який мотив?

Що згадаю у напрузі,
Оп'янять щó за слова,
Як під наші коси в лузі
Ляже скошена трава?

А коли у мряку й холод
Задзвенить в руці дзюбак,
Чи повірю я, що молод,
Чи відчую, що силак?

БЛУДНИЙ
СИН

Так отрок библии, безумный расточитель...
Увидел вдалеке родимую обитель,
Главой поник и зарыдал.

Пушкин

Невже я, перебрівши ріки,
Впаду, узрівши отчий дім,
Як отрок, звалений так дико
Журбою й соромом своїм?

Я йшов, як впевнений мисливець,
Палкою вірою горів,
Мені гетери тірські снились
І сонм сідонських мудреців.

Про що я мріяв — все настало:
Всього досяг, усе я зміг.
І серце пестоців зазнало,
І розум — слів, мудріших книг.

Та всі розтратив я багатства,
Усі отрути в світі пив.
Мов злодій після святотатства,
Утік у світ лісів і нив.

Лиш самота мені потрібна.
Я жив, де трави й комиші.
І лугова волога срібна
Була бальзамом для душі.

Та недосяжністю такою
Враз уявився рідний дім,
Що над змілілою рікою
Поважно стеле тихий дим,

Де у дитинстві яснобарвнім
Я знав святиню почуття.
Це спадок, витрачений марно
На буйнім бенкеті буття!

О, якби знову було можна
У вічі світу зазирнуть
І безроздумно, безтривожно
В життєвих хвилях потонуть!

БІЛЯ ЗЕМЛІ   Я б хотел забыться и заснуть.
Лермонтов

Земле-матінко, молю,
З тишею мене зісватай!
Я лопатою гримлю,
Грунт копаючи заклятий.

Мати всіх живих — це ж ти,
Ти ж і сваха всім, хто вільний.
Поможи мені знайти
В тліні перстенець весільний.

Я благаю і горю —
Повінчай мене, як знаєш;
Ти ж із мороком зорю,
З вітром тишину вінчаєш.

Земле, пожалій мене,
Дай обручку відшукати.
Я твоє лице земне,
Впавши, буду цілувати.

Я тебе цуравсь, як тать,
На асфальті, на бетоні...
Добре на грядках лежать,
Мов на маминому лоні.

Я твій син, я — також прах,
Я — кільце створінь так само.
Звідки ж пристрасть, біль і страх,
Бред шукань безсонних, мамо?

Видно неба сине дно,
Вітер носить вільно шуми...
Де ж ти, діво-тишино,
Де життя без мук і думи?..

Знов тебе лопата тне,
Обізвися хоч до мене!
Чи з могилою мене
Заручити хочеш, нене?

L'ENNUI DE VIVRE *

Стопився жить я між людьми, і в днях —
Від зміни дум, бажань, смаків, від струсів,
Від зміни істин, зміни рим в рядках.
Бажав би я не бути «Валерій Брюсов».
Не у людей — від них завжди втечу —
Але перед свідомістю своєю,—
Уже в минуле спогади течуть
І світяться далекою зорею.
Я йду вперед під вантажем бича —
Років, імен, захоплення й падіння.
І вірші мої вслід мені кричать,
Кленуть і недовершені їх тіні,
Засліплюють, немає їм числа
(Слова із книг, зотлілих в серці-склепі),
Й жінок пожадливі тіла
На бистрині чіпляються за гребінь.

О так! Жінки, до себе вас благав і я
Від ложа, з келій, з роздоріж пустині,
І віддавалися ми вдвох одній хвилині,
І по камінні нас котила течія.
Зі мною злиті шлюбом ви небесним, вищим,
Як струмись в море плинних рік,
Я вас позначив знаком віщим,
Я душу вам віддав — на мить, і тим — навік.
Одні позраджували, інші повмирали,

* Нудьга жити (франц.).

Але куди б не йшов — вони в мені,
Як віл, погойдуюся в борозні —
І, знемагаючи від рала,
Несу могильний хрест своїх років:
Живу громаду тіл, яких любив,
Які мене і мучили й кохали.

І думи... Скільки їх у шатах золотих,
Тих заповітних дум, ззеліених любов'ю,
Що плоть взяли і оживились кров'ю!..
Приречений вести всю нескінченність їх.
Є думи потаємні — я в дитячій дрожі,
Лице сховавши, падаю у прах...
Є думи світлі, ніби ангел божий,
Які я розгубив в холодних днях.
Є думи горді — в них шукав я бога —
Але спаплюжили вони облудством світ.
Є думи, як жінки, що зором ріжуть строго,
Є думи-карлики, що згорбились од літ.
Куди б я не тікав, скрізь втоптана дорога,—
Вони летять, повзуть — за мною вслід!

А книги... Чисті, як джерельні води,
В яких відбився вид і рідний, і близький.
Двійник, учитель, ворог, друг надій —
Я в вас знайшов отруту й пасолоду!
Були ви голубом в пливучий мій ковчег
І принесли для мене звістку, як для Ноя,
Що в пальмах десь нічліг чека моїх бентег,
Що я олтар зведу камінною горою...
В якій жадобі я притиснувся й застиг
До шиб-стобарв, до вікон віщих книг,
Угледівши простори в них глибинні,
Незнані форми в голубім промінні,
Учувши дивні й рідні імена...

Йі роками я стояв, безумний, край вікна!
Сліпа моя душа, чарована сонцями,
Промінням пройнята до глибини, до дна,
І попіл мрій моїх розвіявся вітрами.
О вдумливі творці поем у вік новий,
Я в юності віддав вам сльози і надії.
Ви вирвали язик із уст — і я німий,
І мови власної не віднаходять мрії.

О, як би все забуть, самотнім стать і вільним,
В незмірній тиші цих урочистих полів,
І йти своїм шляхом, широким і безцільним,
Без проминулих і майбутніх днів.
І, наче мак, квітки миттєві рвати,
Проміння пити, як свою любов,
Втопитись в мороці, упасти і сконати,
Без радощів гірких воскреснуть знов і знов!

РАБ

Я — раб, і вірним був слугою
Цариці неземних цариць,
І перед нею, чарівною,
Благоговійно падав ниць.

Я цілував у хвилюванні
Сліди сандалій на піску,
П'янів і мучився в стражданні,
Коли заходила в ріку.

Та раз, коли її побачив,
Не стримав я жаги порив,
На неї поглядом гарячим
Гріховно глянути посмів.

І скинулась вона од гніву,
Смерть — осквернителем святинь!
І йшла велично — серед співу
Своїх покірливих рабинь.

І прикували тої ж ночі
Мене до ложа, наче пса.
І не втішала, тьмила очі
Довкола зоряна краса.

Вона ввійшла в свої покої,
Неначе жриця в божий храм,
З лицем безгрішної, святої,
Аж стало болісно очам.

Убрання тихо шелестіло,
І перса мlostю поїнялись...
І похолело в мене тіло,
Та голос мій велів: дивись!

Прийшов юнак... І, рада стрічі,
Його чекала вже вона...
Рабиня погасила свічі,
Настала тьма і тишина.

На маячню було все схоже!
Я був за свідка таїни,
Всього, що знали тільки ложе
І в буйній пристрасті вони.

Побачив разом їх на диво,
Як тільки морок ночі щез,
І поглядав убік жадливо
На ланцюгу, неначе пес.

І ось я тут, у каменярні,
Тешу граніт, втираю кров.
Але ту ніч, як сни примарні,
Я пережить хотів би — знов!

ІТАЛІЯ

Країна, випалена в жаготі судьби!
Коханка кожного фатального століття!
Тебе народи прагли, як раби,
І імператори, як діти.
Ти з трону цезарів і світ судила, й мир,
А більший світ — у Ватікані.
Колишня влада — твій повержений кумир,
Зате твоїм минулим людство п'яне.
Твої художники на бриджах полотна
Відбили сні, яких удруге не буває!
Вони — джерела, у яких немає дна,
Для всіх, хто від палкої спраги знемагає!
На всі шляхи душі ти простирала жезл,
Як вічний знак могутності твоєї влади,
І люди радісно під грім урочих мес
Ловили погляди і цілували шати.

Італіє! Божественна царице!
Де скипетр нині твій, лавровий де вінець?
Давно лежить твоя розбита колісниця,
Розчинений палац людських сердець.
Італіє! Розбещена блуднице,
Ти врешті-решт знайшла-таки кінець!
В лахмітті мантиї, в старім вбранні, зотлілім,
Скрививши в усмішці пихато строгий рот,
Ти вийшла торгувать ще незів'ялим тілом,
І ліжниця твоя — забруднений доход.
Ми смієм все пізнати від ласк святих, бувало!
Побачить наготу твою — не страм!

Як жінка, ти для всіх приступна стала,
Йї пізнати тебе в мріях — сором нам!

Але ще ти прекрасна, Італіє!
Позичений красить кармін.
З зухвало-несміливим зором
Ти ще пишніша від інших країн,
Від непринижених, що їх голубить море.
В лагунах твоїх відбиваються
Палаці стрімкої Венеції —
Єдиної мрії весни,
І замки гордливі здіймаються —
В суворій і ніжній Флоренції,
Де утвори, як дивні сни,
І Рим, чаротворець звеличений,
Жахливий у діях своїх,
Лежить неживий, втаємничений,
Закований в снах неземних.
В нетлінності гаю лимонного
Дерева під небом цвітуть.
Гори стоять нареченими!
Води, п'янючі з моря бездонного,
Світяться межі печерами,
Розмовляють, живуть! —
Ти прекрасна, Італіє, —
Від Альп крутов'язих до сяйва Капреї
І далі є,
До пустель колись квітучої Сіцилії,
Де сироко, стомившись у киреї,
Ламає високі лілії,
Квіти святого Антонія, —
Ти прекрасна, Італіє, —
Як знайома для серця гармонія!
Я в твій край прийшов замлілий,
Шлях недавній не впізнав,

Неспокійний, запізнілий,
Навпрост по волозі трав.
У твоїм яснім палаці
Мандрівничі мир знайшли...
О, як ніжно твої пальці
На лиці моїм лягли!
Свіжо пахнеш ти, як ружа,
Вливши в очі синю даль!
Хай удаваність — байдуже!
Хай ошуканість — не жаль!
Може, в миті цій яскравій,
Ніжній, чистій глибині,
В непідробній таїні —
Мати всесвіту ласкава.

БІЛЯ МОРЯ

Коли було в дитинстві горе,
Коли в душі була печаль,
Всі болі тамувало море
Й морська ласкава сниться даль.

Я йшла на скелі набережні,
І день при дні була одна,
І хвилі слухала бентежні,
І виглядала диво дна:

Мене так вабив ліс підводний
І жвава гра яскравих риб,
І вже прозорішав холодний
Води морської темний глиб.

І десь у глибині бездонній
Світав нарешті, мов зоря,
Стобаштий, тисячоколонний
Палац підводного царя.

Там вся в коралах пишна зала,
Там безліч перлів — дивних див,
Там я в тремтінні пізнавала
Пломінний зір підводних дів.

Вони тягли до мене руки
І тихо кликали мене,
Та в глибині вмирали звуки
І мерхло видиво ясне.

І там, у глибині, я знала,
Є душі, рідні і мені,
І не самотня я стояла
На спаленій височині!

Коли було в дитинстві горе,
Коли душа була смутна,
Всі болі тамувало море
Й морська ласкава далина.

Як десять літ тому, у самоті
Блукаю садом; ті ж ведуть алеї,
Знайомий дух ллють липи золоті.

Валують пси. Тьмяніє над землею.
А смеркне — віддаєшся маячні.
Вже рідка втіха то душі моєї.

Знов ніби дев'ятнадцять літ мені!
Ти знов зі мною, «мрій моїх творіння»!
Я — твій поет. Поплачу в тишині!

Твоїх чарує кроків шурхотіння;
Твій подих поруч; ледь звезду я зір —
В одвіт — твоїх очей палахкотіння.

І не змінилась ти — о ні — з тих пір,
Як стрілись,— хлопчаком ще був тоді я,
І шлюбний наш звершився договір.

Дала пізнати: пристрасть — це стихія.
Ввела у храми здійснених надій.
Мені відкрила далі неземнії.

Йшла на побачення — я був радий.
Покіль я ріс,— як друг, ти пильнувала.
Судилось бути троянді ще одній.

* Мій знайомий сон (франц.).

Я зрадив. А ти вірність зберігала.
Лиш відійшла в журбі, коли, на гріх,
Піддавсь, зла сила мною закружляла.

Як я пожертвувать тобою міг?
Заради жінки — ах, і плоттю й кров'ю —
Чом образ твій небесний не зберіг?

А вперше ж при тобі втішавсь любов'ю,
Коли з-за хмари зрине молодик,
На ложі, у палючій узголов'ю.

Хоч обіймав, від тебе не відвик:
Тебе шукав очима мимоволі.
Вір, не ревнуй: тебе кохаю вік

І зрю у снах, у світлім ореолі...
Коли кохав, голубив, як збагну,
Щасливої у мріях прагнув долі,—

У всіх, у всіх ласкав тебе одну!

В години мрій, в часи дозвілля
Люблю блукати навмання,
Люблю самотності привілля,
Блаженство голубого дня.

У здивуванні весь пімію,
Узрівши неба синь живу,
Вогнями заходу п'янію,
Нічним я сутінком живу.

Дивлюсь зустрічним прямо в очі
В полоні їхніх таємниць.
І богомільні, і пророчі
Думки летять до зоряниць.

Під гул проїжджих, перехожих
Я мріять, думати люблю.
В тіснині стін я на сторожі:
Нехай я музи вид вловлю!

МУЛЯР

- Муляре, муляре! З цегли міцної
Що ти будеш? Кому?
- Ніколи нам розмовляти з тобою!
Бачиш: будуєм тюрму!

- Муляре, муляре! Хто ж без надії
Буде в ній долю клясти?
- Вже ж не з багатих виходять злодії,
Ситих і теплих, як ти!

- Муляре, муляре! Темну скорботу
Хто тут зазнає вночі?
- Може, й мій син, що копає вам золото,
Сам у норі живучи!

- Муляре, муляре! Може, згадає
Він, хто цю цеглу носив?
- Годі балакати! Нам часу немає!
Знаєм це, знаєм без слів!

ДО ГИРЛА

На хвилі хвилі йдуть уповні,
Ростуть і кануть без пригод,
Та не міліють вічно повні
Вмістилища привільних вод.

Роки на роки йдуть одвіку,
Хвилини міряють їх путь,
І дні і роки, наче ріки,
В простори вічності пливуть.

Сумний чи радісний — щоднини
І я хвилинам віддаюсь,
І, як ріка до гирла рине,
В безмежність далечі я мчусь.

І швидкоплинно, невгамовно
Промчить життя за роком рік,
І прийме вічність мого човна
У неомірність чорних рік.

ВЕНЕЦІЯ

Чом же там, під сонцем Півдня, в буйних квітах,
В формах вільних і прекрасних бачився постійно прах?
кольорах,

Я чужинець, та недавно тут душа моя жила,
Це збагнув я, пригадавши гондол темнії тіла,

Це збагнув я, повторивши Півдня сповнені слова,
Це збагнув, коли побачив на горі святого Льва!

Від умовностей звільнивши нелегке життя своє,
Тут людина, наче сонце, гордовитою стає,

Вибудовує палаци, робить дожів з рибаків,—
До Венеції тремтячий пролягає шлях віків.

Все донині тут незмінно зберігає давній слід
Непохитності і сили, що й тепер дивує світ.

ЮРГІСУ
БАЛТРУШАЙТІСУ

Осенний ветер вил
Над урної одинокою.
Ю. Б.

Нам треба жить! П'яніть до повнохмілля
Промінням, хвилею, налитими ушерть.
І всі круги пройти — від моці до безсилля,
Пізнаць чудову втому, та не смерть!

Казки в нас є — і загадкові, й гарні,
Каміння, і намиста, і слова.
Щоб світ не став глухим, щоб не змарніти барві,
Щоб таємниця віяла жива.

Блукливий вогник — всесвіту надія —
На чола нам поклав свої краї.
Хай ми помрем, та він повік не стліє,
З життя полине в неземні краї.

Важка плита з зображенням погруддя
Закрие нам навік дороги до мети,
І вітер заспіва тужливий гімн безлюддю....
Не можна помирать! Повинні ми іти!

З КНИГИ
«STEPHANOS» («ВІНОК»)
1904—1905

ВНОЧІ

Сине повітря довкола,
Наче серпанок курній...
Мирні хвилини мипають
За чарівні видпокола,
Час наближають сумнийї.
Куполи зоряні сяють:
Тихо надходить зі сходу
Тінь від нічного крила;
Десть у безодні на споді
Все найщиріше зника,
Всюди — лиш тиха імла.
Морю ж хіба перепони
Тихі вогні гасника?
Чорний кінботник зганяє
Чорних бичків;
                  і мільйони
Тіней нічних виника!

ТИША

В очі глянув нам спокійно
Вечір злагоди й краси
З ніжним смутком голубиним...
І в душі під тихим вітром
Накренились паруси.

Дар миттєвий, випадковий,
Тиша, довше протягнись!
Над полями малиново,
Над прибором, над бураном
Зорі перші зайнялись.

О пливіте, о пливіте,
Сни хисткі про милі дні!
Мов гаддя, ліани віти,
В'ються, плутаються, рвуться
В хвилях місяця вогні.

Не зійти нам, не зійти нам
З тиші срібної межі!
Горимо в кільці зміїнім.
Ми два привиди, дві тіні,
Мрії дві в палкій душі!

* * *

Мене, хто марив так безумно,
Хто взяв романтики весло,
Мене, хто так повірив думі
Під гул коліс, в столичнім шумі,—
На тихий берег занесло.

А жмуру синього безмежність,
Холодні хвилі весняні
Спинили буйність та бентежність.
І спокій, ніжність, мир і легкість
Враз розлилися по мені.

І там, де сосни тонкостволі,
На синім фоні таїни
Як поклик муки мимоволі,
Як запорука щастя-долі
Явилась ти із далини.

АНТОНІЙ

Антонію, на небосхилі
Старях, урочистих епох
Стоїш ти в переможній силі,
Як сон, як велетень, як бог.

Боролись за народ трибуни,
А імператори — за трон.
Лиш ти, прекрасний, вічно юний,
Мав інший віттар і закон.

Все, що життя тобі давало —
І лавр, і жезл, і короков —
Ти кинув на вагу зухвало,
І переважила любов!

Коли доміювалась міра
І доля світових держав,
Корону й пурпур тріумвіра
За поцілунок ти віддав.

Коли секунди вже ділили,
Кому ганьба і честь кому,
Щоб глянути в обличчя миле,
Ти повернув свою корму.

Любово! Це твоє сіяння
Палає в діамантах сліз.

Блажен, хто біль, і осміяння,
І страм, і смерть за тебе зніс!

О, дай мені так само, Доле,
Коли ще буде битва йти,
Покинути криваве поле,
Любові прагнучи, втекти!

КЛЕОПАТРА

Ні, немов слуга покірний,
Не помру я на хресті!
Клеопатро! Аспид вірний
Звився в кільця золоті.

Не тремти — це не омана —
Вийми з кошика змію,
Подивись, моя кохана,
На союзницю свою.

І на ложі рухом кротким
Дай припасти їй на груди,
Швидко холодом солодким
Дай по тілі прослизнуть.

Тісно руки нам пов'яже
Не любов, а смерті дух;
Звившись, поміж нами ляже
Наш останній тайний друг.

Щоб нічого не почути —
Губи в губи, зір у зір.
Два укуси й пал отрути
Не розбудять нас, повір.

Стома пристрасної муки
Стане слабістю кінця,

І зів'януть спільно руки,
В час один замруть серця.

Ні, на хрест, мов раб укірний,
Не піду вмирати я!
Клеопатро! Аспид вірний —
Доля — і твоя, й моя.

Це знов той келих чарів чорних,
Це знову келих вогняний!
Любове, враже непоборний,
Я пізнаю твій келих чорний
І наді мною меч важкий.

О дай вустам торкнуту краю
З бокала смертного вина!
Я кинув щит, я відступаю,—
Лиш дай вустам, торкнувши краю,
Вогонь струти пиль до дна!

Я знав, що й меч мене не спинить,
Коли на келих поспішав.
Хутчій! Хутчій! Хай племінь зрине
І крик екстазу в небо кине
У попіл спалена душа!

ҚИՆԺЖАЛ

Иль никогда на голос мщенья
Из золотых ножон не вырвешь свой
клинок...

М. Лермонтов

Він з піхов вирваний і сяє в очі вам,
Як і в минулі дні, відгострений, двосічний,
Поет завжди з людьми, коли гримить громам.
І пісня, й буря — сестри вічно.

Коли не бачив я ні смілості, ні сил,
Коли всі мовчки йшли у ярмах, у закові,
Відходив я в краї мовчання і могил,
В віки минулі, загадкові.

О, як ненавидів я лад цього життя,
Ганьбою сплямлений, неправий, некрасивий,
А клич до боротьби смішні будив чуття,
Я в клич не вірив полохливий.

Та тільки я зачув завітний звук труби,
Ледь стяг замайорів, що волю ніс народу,
Я — відзвив вам кричу, я — речник боротьби,
Вторую грому з небозводу.

Қинджал поезіі! Қривавих блисків лет
Сяйнув, як і раніш, по незрадливій сталі,
І знову я з людьми,— того, що я поет,
Того, що блискавки засяли.

КАМЕНЯР

Полудень, каміння, молот.
Пил, каміння, піт.
Горе тим, хто смілий, молод,
Де тюрма і гніт!

Злидні — цв'юхкіт пуги впертий,
А любов — мов цеп...
Хто піде, щоб вільно вмерти,
У розлогий степ!

Полудень, каміння, молот.
Пил, каміння, піт...
Працею, долавши голод,
Трощимо граніт.

Б'єм каміння ми, щоб жити,
В змахах наша путь.
Горе тим, хто нині діти,
Хто повинен быть!

Полудень, каміння, молот,
Пил, каміння, піт...
Розчахне ж хоч смертний холод
Двері в інший світ?

ВЕСЛЯРІ ТРИРЕМИ

Щільно в імлі сидимо,
Люди, над ярусом ярус.
Десь там вітри і кермо,
Десь там і стяги, і парус!

Сонця багряний дукат
Вікон торкнувся помалу.
Виступив темрявий ряд
Тіл, що до весел припали.

Пути жорстокі. Навік
Всі ми прикуті окремо.
Де тепер радісний біг
Гнаної нами триреми?

Нілу ми краємо скло?
Фризькі намули десь місим?
Може, назад принесло
Нас до Пахинського мису?

Пісні б хіба заспівать?
Скарги, однак, не дійняли б
Тих, кому вільно вдихать
Пахощі моря із палуб?

Хто там? Дрімає жона
Гола на шкурі пантери?
Чуєш? То гучно луна
Гімн вінценосній гетері!

Може, то Цезар-співець
Лірою будить Тритона,—
Славить свій вічний вінець,
Велич славетного трона?

Ні! Бойової сурми
Звук той до герцю скликає...
Другу чи ворогу ми
Пружні вали розтинаєм?

Марні гадки. Все одно
Цезаря мчать чи пірата!
Захід струмує в вікно
Відблиск останній крізь ґрати.

Скоро у морок глухий
Знов, як в могилу, пірнем ми,
В грізний керуючий бій
Біг прудколетний триреми.

ДО ТИХОГО ОКЕАНУ

Ти нам наснилося з давніх віків
Там, де узгір'я чуже і нужденне,
В сяйві пісень опівденних валів,
Море Південне.

Тваниста тундра, і нетрі тайги,
Край, де шамани і привиди бліднуть,
Грізно закрили від нас береги
Вод заповідних.

Мали ж ми мрію — зорю до мети!
Кликала клекотом — голосом віку!
Йшли ми, незрячі, й відкрився нам ти,
Тихий! Великий!

Чашо бездонна! Одвагою губ,
Спрагою серця, наснагою зору
Дай припадати — гасити жагу
Повним простором!

Ось вона, дума дітей степових!
Ось вона, серцю найближча стихія!
Диво збулося: на гранях нових
Стала Росія!

Брат Океан! Ти — як ми! Рідна плоть,
Дай обійняти тебе, побратиме.
Хто той зухвалий, що вийде збороть
Двох незборимих?

ВІЙНА

Беллона зі зміїним волоссям,
в кривавому одязі,
в кривавому одязі,
(Римське зображення)

В каміннях скель, під ремство бору,
Одвічно Силою дана;
Ти — Розбрату дочка сувора,
Небажане дитя, Війна.

Тебе до звірів у печеру
Пожбував материнський гнів,
І ти в пільмі знайшла пантеру
Ї припала до її сосків.

Завзяттям — матері в подобу,
А серцем — з батьком ти близька,
І крові не людську жадобу
Всмоктала з струмом молока.

Як вищий судія, всевладно
Ідеш ти стежкою віків,
І червоніє кров пожадно
На перлах сяючих зубів.

Ти золотистий келих «право»
Кидаєш світу — батьків дар,
Щоб на бенкеті тім кривавім
Натішитись у гулі чвар.

І за тобою, кровожерна,
Із прапорами у руках
Всі крик повторюють пантерний,
Що ти наслухала в лісах.

НА НОВИЙ,
1905 РІК

И вот в железной колыбели
В громах родится новый год.
Тютчев (1855)

Весь рік минув, як сон кривавий,
Як той жахаючий кошмар.
На хмарах відсвітом заграви
Прийдешніх днів горить пожеар.

Устав як велет над пільмою
Новий — у сяєві грози,
Тримає владно він рукою
Свої фатальні терези.

Хитнулися непевно чаші,
Вже підіймаються вони:
Там долі ворога і наші,
Знамена згубної війни.

Уми, поникніть, гордовиті!
Пізнати знов істину пора!
На дощі вічності у світі
Тисячоліть азартна гра.

І ми, сучасники, понині
Ждемо у захваті німім,
Коли та кість в крові і тліні
Нам знаком випаде лихим.

ЮЛІЙ ЦЕЗАР

Вони кричать: за нами право!
Вони клянуть: ти бунт підняв,
Ти стяг війною окривавив,
На брата брата нацькував!

А ви, що ви зробили з Римом,
Ви, консули, і ти, сенат!
Від гніту вашого нестримно
Камінням вулиці кричать!

Торочите щось про народ мій,
Звете — дотримуй супокій,
Коли при вас Мілон і Клодій
На площах виступають в бій!

Ви кричите перед плебеем,
Щоб у сенат я не втручавсь,
Ви Рим самі ж здали Помпею
В поталу списа і меча.

Хоч приховали б гроб законів
Ви лаврами країн повстань!
І що ж бо! Римських легіонів
Значки у храмах у парф'ян.

Давно чекають вже в Еребі
Вас — виродки знелюдських лон!
Доволі спорів, випав жереб,
Плинь, коню, через Рубікон!

ОДНОМУ З БРАТІВ

(який докоряв мені, що мої вірші
позбавлені громадського значення)

Ти виніс вирок свій, одначе
Несправедливий в тебе суд!
Мої ж бо вірші тут — неначе
Нашій відстояних отрут!

І так, як ти, земного раю
Безмежно прагну я до сліз;
Як ти, на всіх зап'ястках знаю
Сліди невидимих заліз.

Та, в'язню, ти, порвавши пута,
Рубаєш мури очевидь,
Я ж потайки готую труту,
В якій вогонь палахкотить.

Він входить в кров, у душу рине,
Все перетворює навкруг...
Так! я валю незримо стіни,
В яких ув'язнений наш дух!

Щоби, як скинемо кайдани
З покірних рук, з присталих ніг,
Відкрились мріям і жаданням
Степи і далечі доріг.

ПРОЧАНАМ СВОБОДИ

Склепіння урочисті, горді
Над ґрати ржаві — в небеса
Одвічно зводив храм Свободи,
Загублений в німих лісах.

Сюди, надією зборимі,
Байдужим дверям, як богам,
Збирались часто пілігрими
Кадить натхненний фіміам.

Так, плачучи боготворили
Похмуру неприступність брам,
Й назад верталися, і віру
Вертали в заповідь синам.

Та ось нестямно, оп'яніло
Народ пішов за ними вслід,
І руки рвійно і сміливо
Ударили в чавун воріт.

І прахом впала брама ночі,
І жахом стіни поїнялись,
І шалом радості, мов очі,
Всі вікна храму зайнялись.

І що ж, зі страхом і відчаєм
Онуки вславлених прочан
Лиш поглядають, як над гаєм
Горить небесний океан!

ВДОВОЛЕНИМ

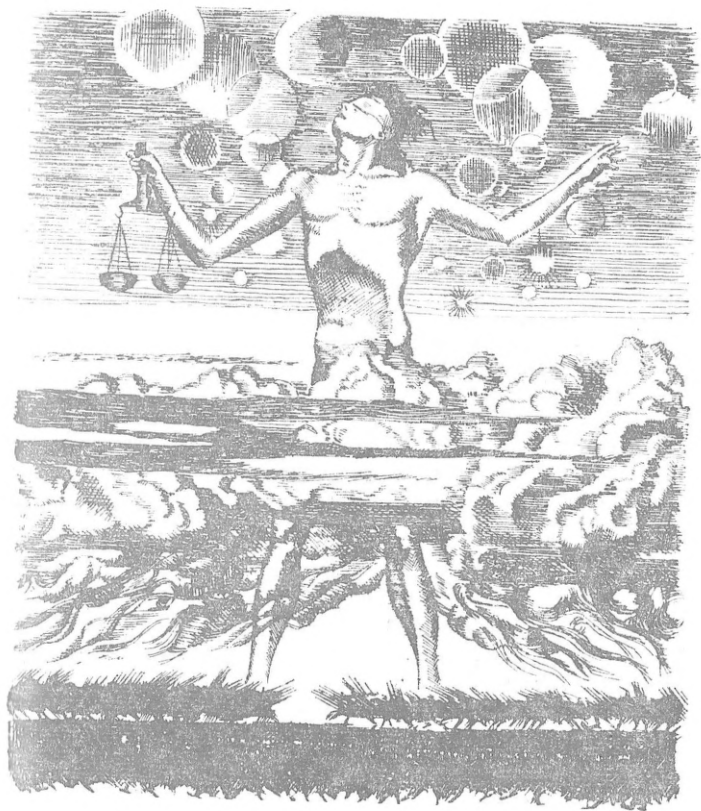
Соромлюсь привітань обличних,
Страшуся ваших гордих слів!
Доволі вже було принижень
Перед лицем грядущих днів!

Розкоші ваші — радість стада,
Що жмуток здибало трави.
Буть ситим — ось де ваша правда,
Є жуйка — і блаженні ви!

Прекрасний в зблиску влади й шани
Зі сходу цар Ассаргадон
І океан людського шалу,
Що трощить в друзки вутлий трон!

Та половинність ненависна
Не море, а глухий канал,
Не блискавка — полудень кислий,
Не агорá — загальний зал.

На всіх оцих, що з крихти ситі,
Ви, діти вогняного дня,
Грядіть, як грім несамовитий,
Крушіть життя — й мене до пня!

ПРИЙДЕШНІ ГУННИ

Де ви, прийдешності гунни,
Над світом піднесені сірим?
Чую ваш тупіт чавунний
По ще не відкритих Памірах.

Впадить ордою сп'яніло
З кочовищ, темноголові,
Оживити зістарене тіло
Потоком буйної крові.

Поставте, невольники волі,
Біля брами шатро, як бувало,
Сійте весело жито у полі —
На місці тронного залу.

Складайте книги рядами,
Паліть їх, танцюйте, радійте.
Збезчещуйте вічні храми —
Ви у всім неповинні, як діти.

А ми, мудреці і поети,
Хранителі віри єдині,
Понесім світлія у бескети,
В катакомби, пустелі, яскині.

І що тобі, мій нащадку,
Врятоване од запустіння,

Зостанеться з примхи випадку,—
Яке заповітне творіння?

А може, загине — хто знає?
Що тільки відоме усім нам.
Та вас, хто мене розтерзає,
Стрічаю урочистим гімном.

ДО ЩАСЛИВИХ

Проб'є година: запалає вік,
Чий промінь сяє в бистрині століття,
І твердо стане вільний Чоловік
Під вільним небом у високім світі.

Єдине Місто землю одягне,
Як в луску, в скло, мінливе і сліпуче,
Щоб листя восени — як весняне,
Щоб вічно жить весняно і жагуче.

І щоб не на світанку, не вночі,
А завжди — чисте світло — і без тіні;
Щоб світ не був ні твій, ні мій,— нічий,
А спільний дар прийдешніх поколінь він.

Царі стихій, володарі землі,
Мізнички й пестунчики природи,
Почнуть звияжно й весело, як слід,
Немов бенкет, літа тріумфу й вроди.

Свобода, і братерство, й рівність — те,
Про що ми маримо затято до зневіри,
До чого жоден з нас не припаде,
Вони сповна спізнають, понад міру.

Розкритих таен вічне джерело
Ще більшу спрагу викличе пізнання,
Й Прекрасного осяяє крило
Ім осінить найвищі їх жадання.

Поляжемо в віках, як перегній,
Ми всі, хто вірить пристрасно й не все,
І цей ось гімн, що горло спік мені,
Я знаю, світ прийдешній не почує.

Обернемось на казку ми, на сон,
Крізь маячню жахатимем кошмаром,
Але вони вже повнять горизонт,
За все заплатять — ми ж бо гинем марно.

То що ж! Хай так! Хай час для інших врун!
Прийдешнім — дихать весело і праху!
І е а чи нема шляху між трун,—
Я був! Я єсть! Я вічності не прагну!

ЛІХТАРИКИ

Віки! Віки — ліхтарики! О, скільки вас у тьмі,
На пружній ниті вічності, протягнений в умі!
Вогні, ви розкриваєте темнющу непроглядь...
То ясні, то притемнені ліхтарики горять.
Різноманітні — блискають у дивному саду,
В якому, зачарований, і я сьогодні йду.
Ось грають полум'яники — червоне все в очу.
Ассіріє! Ассіріє! Тебе не пропущу!
Все в мерехтливих відблисках, все міниться,
як грань,
Трава в крові, квітки в крові, на небесах —
багрян —
А ось до світла жовтого підводить стежка мрій —
Єгипте! Сила схована в п'тьмавості твоїй!
Твій промінь все пронизує: і твердь, і глибину,
І владолобно тягнеться крізь хмару навісну.
Та що горить високо там, що сліпить, як собор?
Над озером, о Індіє, застиг твій метеор.
Він — брат зорі у просторі, але в свічаді вод
Танцюють відображення, як зміїв хоровод.
А ось алея знаджує, відкривши даль мені,
Над входами світильники хоч прості, та ясні.
Свята добо Періклова, та це ж твої світла,
Ти ясністю, прекрасністю темноти розсікла!
Заходжу: все тут світиться, і втілені всі сні,
Всі барви й тіні сплетені, живущі всі вони!
Світіння одинадцяти твоїх, о Риме, чаш —
Ти — білий, тріумфуючий, ти рідний нам, ти наш!
Вік Данте в таємничості зловіщо золотій...

Світ сяйва лазурового, о Леонардо,— твій!..
Велика лампа Лютера — проміння б'є навкіс..
Дві зірочки малесенькі — вік метушних маркіз...
А далі — Революція — снопище блискавиць,
А там — вік дев'ятнадцятий... І я валюся ниць!
І далі я не бачу вже доріг — чи їх нема? —
А темрява віддалення сувора і німа.
Лицем у землю вдавлений, я можу тільки взріть,
Як в'ється, як сплітається вогнів минулих сіть.
Але молюся вам лише, незримі вдалині,
Не живші, в ночах сховані, будущини вогні!

З КНИГИ
«ВСІ НАСПІВИ»
1906—1909.

ПОЕТОВІ

Будь гордим кличём транспаранта,
Будь гострою зброєю мсти.
Підземний вогонь, наче Данта,
Повинен тебе облекти.

Дивися, мов свідок на грище,
Як плине життя течія.
Готовність піти на кострище —
Да буде чеснота твоя.

Життя — тільки спосіб, можливо,
Увічнити творчості мить.
З дитинства поезії диво
Навчись безтурботно любити.

Упавши в обійми кохання,
Холодним, безпристрасним стань.
Прослав невимовне страждання
В нещадні часи розпинань.

Фатальної Долі опіку
Приймай — чи світанок, чи змрск.
І знай, що поета од віку
Чекає терновий вінок!

БЛИЗЬКІЙ

Одвіту ждала ти, мов дзвону!
Ось відповідь моя... Мов жар,
Вінок троянд темно-червоних —
Тобі святий поетів дар.

Троянди вирости п'янкими!
Їх пелюстки палахкотять...
Але кого вінчали ними,
Той знає, як вони ятрять.

Вінок ніколи не зів'яне
Над сяйвом лагідних очей.
Але щоднини давню рану
Таємна голка припече.

Вінок, як сміх... Як у завії,
Мов під хрестом, нестерпна путь.
Але своїй найвищій мрії
В зрадливім світі вірна будь.

Поетів дар, добром зігрітий,
Тебе підносить над усім.
Гордись, як дивним німбом світу,
Вінком трояндовим своїм!

ПРИСМЕРК

Проноситься спів переднічний
Крізь дрiт, як по арфі дзвінкій,
І місяць встає електричний
На гнутій стеблині тонкій;

Бурштином горять циферблати,
Чаруючи море голів,
І легіт прозоро-крилатий
Розпечений брук освіжив.

Серпанком повився мінливим
Принишклий, задуманий сквер,
І вечір цілунком щасливим
У вічі цілує гетер.

Як струн голубих перебори,
Одспівує гамір денний...
О вечоре! Стомлено-хорий,
Молю: низпошли супокій!

ДО ШВЕЦІЇ

Хто так щедро в морі цьому
Понаставив стрімчаків,
Хто протоки, повні грому,
В надра скель провів?

Хто художник той, що бором
Хмурним небо тут підпер
Понад звивистим узором
Матових озер?

Хто в імлі століть горінням
З далини, як в рідний дім,
Вів народ на це каміння
По шляху крутім?

Хто в лиху навалу сніжну,
Під буран, що грізно вив,
Уберіг цю строгу й ніжну
Мову давніх днів?

У годину мрійну, думну,
В тихий спочив од турбот,
Як північне сяйво в тлумну
Впало гущу вод,

Хтось отут створив цю казку
Про озера, стрімчаки
Й задуму сховав розв'язку
В неблизькі віки!

НА ГРАНІТАХ

Знову довгий тихий вечір.
Знову море, знову скелі.
Знову сонце іскри мече
На багряні хвилі-релі.

Чи я тут, чи ні — не знаю,
Дишу мрією чи горем —
Пишний захід догоряє
Над шалено світлим морем.

Гніву й пристрастей прекрасних
Ім не чути — і не треба.
Небо хоче бути ясным.
Море хоче бути небом!

Хвилі швидко нижуть кільця,
Кільця заходу червоні...
Сонце! Сонце! Ти не бійся:
Все навек, все — на припоні!

ПОХМУРА ГОДИНА

Дріма на схилах бір сосновий;
Глуха холодна далина;
Палає захід загадковий,
Як сон у водах, малиновий;
Похмурість, тиша, глибина.

Над плесами орел літає,
Махає стомлено крильми.
Червоний відблиск водограю
Його тривожить і лякає,
На скелі пада він грудьми.

Ні диму, ні вітрила! Тане
У хвилях світло з-над висот.
Лиш чайка крикне десь востанне,
І білим привидом постане
У сяєві глибинних вод.

ВІК ЗА ВІКОМ

Скибують весною плугами
Поморщену шкіру землі,
Щоб взимку занесло снігами,
Скувало в морозній імлі.

Гречки червоніють лукаво,
Синіє замріяно льон...
Знов біло довкола, і мляво
Вовки пробігають, мов сон.

Здригаються ниви от гулу,
Їх топче озлоблений бій...
І знову спокійно Микула
Леміш в них заглиблює свій.

А пращури стали юрбою,
Зорять на роботу синів,
Схилившись на воду вербою,
Піднявшись туманом з лугів.

І далі, в тяжкі круговерті,
Крізь роки і горя, і пут
Чвалає суворий, упертий,
Навік заповіданий труд.

СЕРПЕНЬ

Здрастуй, серпню, ти, що хмелем
Оповився, мов сатир.
Під дуби для учти стелим
Килими — уздовж і вшир.

Гостю милий, довгожданий,
За тесовим сядь столом!
Сочать груші сік духмяний,
Чаші піняться вином!

Заплелись багрянці клена
В золоте ткання дубів.
А за ними — даль зелена,
Небокрай заголубів.

Пахощами зел веселих
Літо повниться сповна.
Пий же з нами добрий келих
Сяйвобризного вина.

Ти серпи гострив у полі,
Першим ти підносив ціп.
Возвеличуй днину волі,
Свіжий плід і свіжий хліб!

Серпню смаглий! Ти із нами
Осушив до краю жбан.

Ходить місяць над полями
З хороводами полян.

Не ревнуємо, не ганим,—
Припадем, забувши сни,
Поцілунком полум'яним
До дівочої спини.

У КОТРИЙ РАЗ

І знов весна. І коло знов
Замкнулось — в котрий раз!
Знов весняний в лугах покров,
В росі — вечірній час.

Дивлюсь — як місяць в тихий став —
У очі їй щораз.
До вуст їй трепетно припав...
Припав — у котрий раз!

І буде мить, як довгий сон,
Гойдать, леліять нас.
Віддавсь любові я в полон...
Полон! — у котрий раз!

У строфи мрії знов злились,
Співають — в котрий раз!
Віків холодним оком вись
Осяяв місяць враз.

ВОСЕНИ

Небо ясне, небо сине
Поміж чистим золотом віт,
Та видніє тінь в долині,
І дзвенить навкруг, я чую,
Ніжний поклик — чийсь привіт.

Це примара а чи птиця
Лине біла в вишині?
Осінь чи казкова жриця
В ризі вогняній чаклує,
Щось нашіптує мені?

Пророкуєш... Чую, чую...
Не заміниш горя путь.
Я зроблю, що пророкуєш...
Одяг твій для мене сяє,
Зрозумів я, зміг збагнуть!

Це ж бо ти на ложі смертнім
Ждеш покірного тобі!
Хай же тінь лягає, твердне!
Йду, заплющив очі. Знаю —
Вірний Таїні й Судьбі.

ЖИТТЯ

Безлике, не злічить подоб його обличчя:
Коханця наставля на стежку нележку,
І шуляка над нивами по здобич кличе,
І гідрі жить дає у кожному ставку.

В пустелі спаленій стеблину зводить сміло,
В краплину мізерну вселяє світ без мір,
Народжує щомить, вплітає тіло в тіло,
І засіви живі несе через ефір!

Чи п'ю срібло струмка, чи пригорнусь до кручі,
З-над неба й з-під землі мільйоном молотків
Вистукує життя. В цій кузні неминуче
Його оновлення і молодість віків!

Від грізних пірамід і гордих бібліотек
До гір, що зведені із камінців морських,
Від крику дикуна до мокрого на дотик
Малого черв'ячка, що мудро тут притих,—

Життя сія кругом, життя гримить повсюди!
Загляну в глиб віків,— воно горить на дні...
Зійду на шпиль часів,— кричить до мене: буду!
Воно над всім, що є, в усьому і в мені!

О браття: чоловік! бацило! тигр! гвоздик!
І мешканці планет не знаних ще орбіт,
І привиди нічні, приховані і дикі,
Ми всі — минуший зблиск на вічному плині літ!

НАША ТІНЬ

Наша тінь на увесь тротуар неупинно
Виростала в годину, як день догорав.
І лиш денної за́грави тліли вуглини
Вдалині — без вогню, що на силі упав.

Наша тінь підіймалась на стіни угору,
То кивала з простінків, то падала знов
І ловила мої надокучні докори,
Що вогонь догорів, що померкла любов.

Засвітились вогні; наша тінь почорніла,
То росла, то ховалася під небокрай,
Угадала, як я прошептала несміло:
«Якщо більше не любиш, то що ж бо — ступай!»

Осліпив нас ліхтар синьо-газовим світлом,
І, розтавши раптово,— пропали й сліди,—
Наша тінь засміялась над тихим одвітом,
Над нежданим одвітом: «Прощай... Назавжди!..»

МІСТУ

(Дифірама)

Царюючи над власним долом,
Б'ючи вогнями щит зорі,
Стоїш в облозі частоколу
Фабричних впертих димарів.

Скляне, крицеве, нездоланне,
Повите у жорстокий дріт,
Ти — чародійник ненастанний,
Ти — вічнодіючий магніт.

Розлючений дракон безкрилий —
Ти скрізь підстерігаєш час;
А по твоїх залізних жилах
Тече вода, струмує газ.

Твоя ненатла вся утроба
Не сита здобиччю віків,—
В ній ремствує немовчна Злоба,
В ній стогне Вбогість злидарів.

Звело ти мудрими руками
Ряди палаців золотих,
Поставило святкові храми
Для статуї, для жінок, для книг;

На штурм палаців, необорне,
Саме ж накликуєш орду
І шлеш вождів на мітинг чорний:
Безумство, Гордість і Нужду!

Коли у залах кришталевих
Вночі Розпуста розквіта
І хтивістю налитий келих
На мить вгамовує вуста,—

Ти гнеш рабам похмурих спини,
Щоб, ошалілі і легкі,
Знов ротаційні їм машини
Гострили ковані клинки.

Чаклує, хижою ходою
Сягнувши в лютості рубіж,
Ти піднімаєш над собою
Отруєний смертельний ніж.

ХВАЛА ЛЮДИНІ В світі безліч сил великих,
Та в природі лиш людина
Наймогутніша з істот.

Софокл

Πολλα τα δευα Σοφοκλος
(Багато в чому велика. *Софокл*)

Молодий моряк, що плине
В дальні далі, чи в руках
Маєш інший фах, Людино,
Будь прославлена в віках!

По глухих стежках у світі
Ти з сокирою бредеш,
Цілиш з лука, ставиш сіті,
Ворогів у битвах б'єш!

І вода, й вогонь слухняно
Волі коряться твоїй.
Стяг зметнула полум'яно
Прямо в купол голубійї.

У краях, де вічний холод,
Там, де лід і мла густа,
Пісно вклала в віщий молот,
Сяйвом вкрасила міста.

Через вир, пустель пісками
Путь воліла прокладать,
Щоб залізними нитками
Міцно Землю обснувать.

В древніх, вільних Океанах,
Грались де лише кити,
На стальних левіафанах
Пронеслась державно ти.

І змію, що з неба жало
Виставляла, до силець
Ти загнала, упіймала,
Звіра пристрасний ловець.

І вона з шипінням ярим,
Зігнута ж в дугу була,
Скорена, покірна чарам,
Світить ворогу з-під скла.

Цар песитий і упертий
Величезних володінь,
Множиш підступи відверто,
Прагнеш вглиб і в височінь,

Мужньо рвешся на стихію,
Що бурхає без жалю,
Щоб приборкати, нову шию
У надійну взяти петлю.

Вірю: будуть плинуть зручно
По землі ряди вітрил,
Ти скеруєш власноручно
Біг планети між світил,—

Всі насельці воєдино,
Як сягнеш у дальній світ,—
«Будь прославлена, Людино!» —
Повторятьимуть привіт.

ЕНЕЙ

До веж високих Карфагена
Нептуна гнів мене водив.
Минали дні, мов сни зелені,
Там у полоні дивних див.

І якщо щастя з волі бога
Колись явилось на світ,
У дні солодкої любові
Я ним оволодів як слід.

На все життя таку б неволю —
В богині бути за раба.
Не треба щаснішої долі,
Як та невільнича судьба.

Спадала ніч на місто сонне...
Вогонь кохання запалав...
На ложі царському Дідони
Я безтурботно задрімав.

Та ніч мені ще й досі сниться,
І той порив, що був колись,
Як перса сонячні цариці
До мене трепетно лились...

Але раптово — шум і тіні,
Де спочивали ми удвох.
Над ложем сонної богині
Схилювся легкокрилий бог.

— Устань,— сказав мені владика.—
Ти ждеш, а доля не чека.
Мету покинувши велику,
Собі ти жінку відшукав.

Проснувся шал земний в герої!
А совість нікому збудить!
Ти ж мусив юний пагін Трої,
Нової Трої, посадить!

Скорися волі громовержця,
В свою Італію пливи,
Кохання вирвавши із серця,
Як віхоть всохлої трави.

Сказав і зник, як диво з ночі,
І голос темінь замела.
Крізь сон богиня раптом очі
Й вуста до мене простягла...

Та я негайно встав із ложа,
Одвівши очі від краси.
А ранком сонячним, погожим
Наш флот розправив паруси.

ПОСЛУЖНИКОВІ МУЗ

Хор заповітний водять музи
Подалі від земних прикмет!
Люби ж ти рідні Сіракузи,
Як стародавній Архімед!

Коли знамено, шалом метене,
В лице шпурляє ворог наш,
Зламай свій циркуль, геометре,
І на рамені зброю зваж!

Гордливий недруг жде заплати,
Як в груди краю б'є в сто жал,—
Забудь про таїну галактик
І спішно нагостри кинджал!

Фатальна мить завжди священна,
У гніві таїна зроста.
Уранія схили знамена,
Коли встає і кличе Мста.

Боги хай вічні і дочасна
Юдоль земна не в їх лічбі.
Людино! Пристрасть лиш прекрасна
Миттевим спалахом в тобі!

М. О. ВРУБЕЛЮ

Від лживого життя і слави
Замрія порива тебе
В безмежжя море величаве,
В бездоння неба голубе.

Нам неприступні і незримі,
Між сонмищем кричущих сил
До тебе сходять серафими
У сяйві веселкових крил.

Із теремів країн криштальних,
Підвладні казці, як судьбі,
Зорять лукаво і печально
Наяди, вірні лиш тобі.

Ти бачив серед скель одвічних,
На спадку вогняних хвилин,
Як дух прокляття і величчя
Упав у прірву на загин.

І там, в пустелі урочистій,
Ти осягнув лиш до кінця
І мерехт пави крил вогнистих,
Й журу едемського лиця!

СІЯЧ

Я сіяча труди і вперті, і суворі
Звершив — засіяв край.
Вже й жито підвелось. Тепер мені по зморі
Знов учнем будь пора.

Од шуму й натовпу, де слави ласий дзенькіт,
Мене в ліси несло,
Щоб знов припасти так, як припадав маленьким,
До тебе, джерело!

Щоб з льоду і вогню тих роздумів глибоких
Напитися ковток
Й зустріти дивних тих стокрилих і стооких,
Забутих мрій танок.

О творча радосте, в своїм привільнім листі —
Твій плід безцільний — мій!
Мій дух натомлений прокинеться в колісці
Натхненних мрій!

Знов, як Адам в раю, незвіданим і новим
Побачу я життя
І заклинатиму простим і віщим словом
Всю таїну буття!

З КНИГИ
«ДЗЕРКАЛО ТІНЕЙ»
1909—1912

ВЕСЕЛИЙ КЛИЧ

Веселий клич п'янкої зелені,
І хвиль морських на скелях знак,
Шипшини зацвіток в ущелині,
В міжхмар'ї — місяця байдак.
Весь гамір світового ширу,
Поваба марень, чари мрій,—
Від грізної ступи тапіра
До крильних всюди мерехтінь,—
Іще люблю, приймаю повно
Весь світ омріяний, ясний,
Дивлюсь, як янгол дощовий
Запліднює рахманне лоно!
Які ще дні мені роковано
У тиші, в гуках веремій?..
Мій чистий дух, нерозгайновано
Набутки у душі моїй!
Чи звабить посмішкою знову
Любов, супутниця утіх,
Чи над душею загадково
Заблисне блискавиці сміх,—
На радощі і на страждання
Я щирим словом відповім,
Ловець у вирищі бування
Перлин чекання і надій.

Прийди і ти, суворий часе,
Що в'яжеш неухильно всім
Веселі очі в чорнім страсі,
В байдужжі завше крижанім!

Від тебе перейму я трепет,
Всю радість вип'ю до ковтка,—
До судна часу хай причепить
Човна мого твоя рука.
Дохований віками, зримо
В тих далях я пізнаю знов
Жагу, і смуток, і любов,
Блиск дня, тьму ночі, весни, зими!..

НА АСФАЛЬТІ ВЕЧІРНІМ

Тніть мене, думи безмірні,
Жалом осиним до сліз!
В юрмищі многоязычним
Тут, на асфальті вечірнім,
Дух мій затятий проріс.

В юрмищі многоязычним
Що я? — відлушня, не більш.
Серце чутливе тріпоче:
Стогін глибинний, одвічний
Перетворився на вірш.

Серце чутливе тріпоче
Дрожем тонкої струни,
Чується гомін таємний...
Скло електричне блискоче
Мертвим огнем з вишини.

Чується гомін таємний
Серцю в мовчанні юрми.
Тут, на асфальті вечірнім,
Тупіт — як провістя темне,
Вічності обрій німий.

Тут, на асфальті вечірнім,
Дух мій затятий проріс.
Що я? — луна випадкова,
Тайни болючої слово!
Тніть мене, думи безмірні,
Жалом осиним до сліз!

В МОЇМ КРАЮ

В моїм краю — осінній спокій,
Дні відлетілих журавлів.
І, наче плин хвилин і років,
Біжать хмарини круг землі.

Німує поле, ліс безмовний,
Струмок лиш дзвінко гомонить.
І дивно ясний, неповторний
Холодний простір у цю мить.

Тут, де весна понад лугами,
Мов діва, слала ніжний спів,
Де поле дихало житами
В святім передчутті серпів,

Де по ночах ясні зірниці
Закоханим світили в млі,
Де в серпні нахиляли жниці
Свій стан невтомний до землі,—

Тепер свята краса пустині,
Гуляє вітер тут і там,
А неба звід, глибокий, синій,—
Мов купол, що вінчає храм!

Звершив обітниці ти вчасно,
Мій краю! Коло ти замкнув.
Вже цвіт опав, пісні пригасли,
Вже зжали хліб, скосили луг.

Тож дихай радісно, спокійно
Над миром дорогих могил,
Як перше дихав спековійно
Цвітінням зел, буянням сил!

Вклонися мирові й свободі,
Як перше ділу й боротьбі,—
І сніжний сон, як для природи,
Хай буде радістю тобі!

З обличчям ясним і суворим
Зустрінь удари вихряні,
Щоб чи воскреснуть в травні знову,
Чи вмерти у солодкім сні!

ПО МЕЖІ

І хмарно, і сонячно ніби!
І радісно в'ються стрижі
Круг церкви Бориса і Гліба!

Іду по вузенькій межі
У пахощах жита і м'яти,
Так легко мені на душі.

За полем вусатим, незжатим
Мантачать уже косарі.
І день не спішить загасати...

Душе, навітайся й помри!
Усе таке дивно знайоме,
Як сон в голубинні зорі.

Отож повернувся, я — вдома?
Добрідень, липнева пора,
І ти, знемагаюча втому,

Убогосте мого добра,
І ниви дозрілого хліба!
Проноситься стриж із двора

Вкруг церкви Бориса і Гліба

САДИБИ

Садиби у полях колишні
Додивлюються давні сни.
Сільські церкви, прості, звичайні,
Забули про весілля пишні,
Про похорони... Де вони!..

І трухлявіють парки древні
З алеями пахучих лип.
Гниють на березі альтани,
І чути у саду зеленім
Старого птаха тихий схлип.

А вийде місяць, пильно гляне,
Поніжить віти і струмки,
Він не забув колишні ігри —
Шовки, мережки, гнучкість стану,
Цілунок ніжний і палкий.

Тепер затишшя, ані звуку,
Лиш жаби на стежках сидять,
Їжак виходить непомітно...
Мов терплячи нестерпну муку,
Ворота жалібно скриплять.

І тільки в бурю, в ніч тривожну
Парк стогне, наче хворий він,
І вперто жахи сну стрясає...
На світі двічі жити не можна.
Старий! Тебе збудити має
Пили тонкий раптовий дзвін.

ДОМА

Знов видива постали давні
(Чи тільки мрії нечіткі):
За гаєм луки водоплавні,
Хрести збіліли наокіл.

І стежка крізь ліщину й сосни
Розгін із берега бере,
Укіс, повійкою порослий,
І в чорних шапках очерет.

І риба у воді грайлива,
Рійба метеликів прудких,
І закрут річки мерехтливий,
І крутосхили, і горбки.

А ген — ізнову косогори,
Ланів промінних кругозір,
Пожухлі скошені простори
Й понурий синюватий бір.

І перший плуг в далекім полі
У товаристві борони...
Дитячі марення на волі
Чи, може, лиш відрадні сни.

ПЕРЕДЧУТТЯ

В лице осінній вітер дме. На полі
Забутий колос хилиться, дрижить.
Я йду, й межа поміж озимих мчить.
Лани, як віяло, на видноколі.

У споминах — розвіяне по чолі
Волосся чорне. Очі лиш на мить
Примружу — й знов у тишині дзвенить
Твій голос піжний, що зрина поволі.

Невже ж то осінь?.. Пустка вдалині.
І марно ген метелик на стерні
Шукає м'яти, прагнучи сп'яніння.

Чому ж весну вдихає мрія знов?
Чому гучніш про щастя, про любов
Все стогне осені глухе квиління?

* * *

Як птахи, що коброю ж бо зачаровані,—
Піднять ми не сміємо змучених рук,
І, двоє, у давні кайдані заковані,
Покірно ми терпим сповільненість мук.

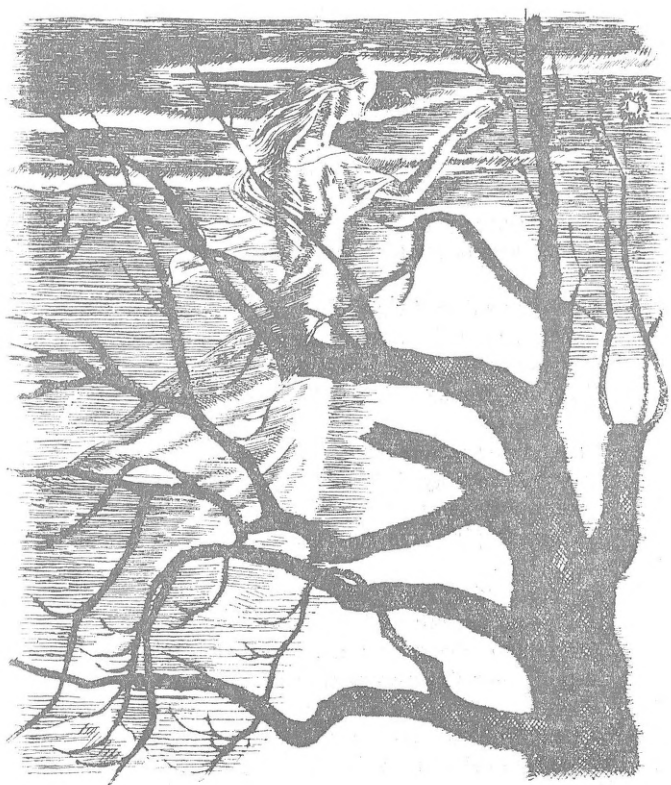
Все видиться усмішка зблякла, знекрилена
Колись же палаючих пурпуром губ.
Ти гнешся в кайданах, о сестро знесилена,
І я нерухомий, мов кинутий труп.

Підвестись, зірвати б заліза ці ковані,
Й обручки, і пута! І вільними знов
Побігти у далі, у присмерки зоряні,
Де ставить вітвар свій між сосон Любов!

Зі сміхом там впасти на трави стемнілії,
Сплести, наче дітям, обійми святі,
Забути ці муки, мов сни відлетілії,
Немов камінці на колишній путі.

Я знаю: під свіжістю лісу духмяною
Ми втратим журбу, нестерпучу біду,
І знов, як раніше, ти станеш коханою.
І я на коліна до тебе впаду!

Та воля безсила, мов пташка уражена,
І руки залиті важучим свинцем.
Ти плачучи гнешся, кохана, зневажена,
Ми гнемося вдвох під залізним ланцем.

НА СВІТАНКУ

Світає. Скінчивши роботу,
Спинаюсь мріями на ній,
Чий погляд — чистота і цнота,
Чий голос — легіт весняний.

Все те колись пройшло повз мене —
І ті вуста, і очі ті.
Та все земне повік святе нам,
І люба кожна мить в житті.

Я знову радісно і скрухо
Ладен, як в дні далеких стріч,
Покірно стежити за рухом
Її сором'язливих пліч.

І що здавалося зів'ялим,
Знов ожило в душі. І тим
Затертим барвам, полинялим
Далось яскріти, мов живим.

Які незмінні та владущі
Ви, звуки лагідні: люблю!
Хай вмру стеблом сухим, та мрущий
Життя навік благословлю.

...Я мрії, мріяні віками,
Сную про неї при вікні.
І як земного раю брама,
Палають хмари в вишині.

БІЛЯ МОРЯ

Хай засну під плюскіт моря,
Хай під шурхіт сосон встану.
Збережу між втіх і горя
Весен радість незрівнянну.

У самотнім спогляданні
Тіні бачу лісові я,
Виглядатиму я дальні
Марева, завжди в замрії.

Знав я щастя, щастя знав я,
Лихо ж — назавжди зі мною...
Море в берег бити знову
Буде з силою новою.

Сосни з шурхотом зігнуться,
Вітру з моря відповівши.
Їм похмуро відгукнуться
Хвилі, білу піну звівши.

Шлю в минуле думи всі ці,
Нині — сльози лиш лишились...
Хто почислить, скільки глиці
В тихім смерку розчинилось?

Гарно тут, над сірим морем,
Звіритись суворим пушчам
З щастям, що минуло; з горем
Вічно юним, вічно суцим!

ПОЕТ — ДО МУЗИ

Я зраджував і багатьом й багато,
Я у боях знамена залишав,
Незрадна тільки до твоєї влади
Була моя душа.

Зачувши клич твій, лагідний і владний,
Я кидав працю, хворий уставав.
Я відривав уста від ласк принадних,
Тобі я слугував.

І в тишині, під ніжний шепіт ниви,
Під тінявість захмарених узвиш,
Я кожен трепет, кожен звук щасливий
Перекладав на вірш.

У тьмі бажань, у муках, у жаданні,
Усім вітрам довіривши судьбу,
Я знав, я знав, що в радіснім коханні
З тобою, музо, був.

А як віч-на-віч сходився зі смертю
При ліжку тої, що лиш нею снів,
Крізь сум і жах, незрушно і уперто,
Я кожду мить ловив.

Як до знемоги змучений стражданням,
Ласкавим зором я торкав курок,

Був тим щасливий, що з твого зізнання
Тобі сплету вінок.

Чи мало проживу, а чи багато,
Чи йтиму в день чи темряву нічну,—
Моїй душі завжди тебе кохати,
Тебе, тебе одну.

РІДНА МОВА

Моя раба! моя цариця!
Мій друг і ворог мій навік!
Мій вірш — жертовником димиться!
Клекоче викликом — мій крик!

Ти мрії боркала підкрилля,
Ти дарувала легіт крил,
Ти рятувала від безсилля,
Ти нищила надлишком сил.

Як часто в тайні звуків дивних,
У схованому сенсі слів
Ловив мелодію єдину
Той вірш, що мною володів.

Та, щастям зраний пекучим
І з мук щасливий без межі,
Я марно ждав, щоб ти співзвуччям
Озвалася тремкій душі.

Чекаєш ти — іду з любов'ю,
Доземно схилений чолом.
Але змагатимусь з тобою,
Як лиш Ізраїль з божеством!

Ти — в вічності, немертна криця,
Я — в днях короткої весни.
Але, як магові, скорися
Або на порох оберни!

Як спадкоємець заповіту,
Жадаю: всі віддай скарби.
Я кинув виклик — ти одвітуй!
Іду — ставай до боротьби!

Чи переможеним, розбитим,
Чи переможцем, а прийти
Вклонитися тобі, мій світе:
Ти — рятівниця, ти — обитель,
І небо наді мною — ти.

ЕГИПЕТСЬКИЙ РАБ

Я жалюгідний раб. Із волі супостата
Конаю з іншими в труді, як у вогні,
І хліба шмат гнилий — оце єдина плата
За сльози і за піт, за мученицькі дні.

Коли моя душа розпукою поінята,
Рве спину згорблену жорстокий бич мені;
В могилу кожен день товариша чи брата
Гаками стягують — під брили кам'яні.

Я жалюгідний раб. Як непотрібне сміття,
Як сиву плісняву, навіки, назавжди
Мене з лиця землі зітруть тисячоліття;

Та праці впертої не пропадуть сліди,
І вічно буде там, де озеро Меріда,
Гробовище царя, священна піраміда.

ДО ФІНСЬКОГО НАРОДУ

Похмурий, несхитний в завіях,
Народ, що під соснами зріс!
Їх шум тобі думи нав'яв
І піснею став не без сліз.

Спокійний, в гранітній закові,
І радощі маючи й біль!
Твій дух, ніби хмари зимові,
Не грім затаїв — заметіль.

Між каменів сам ти прозорінь
Озерну навік полюбив,
Хоч виріс на праці суворій,
А зором такий голубий.

Суцільний, як брила камінна,
Єдиними дихав грудьми,
Ти йшов крізь віки до проміння,
Не вийшовши й досі із тьми;

Та пісню, шануючи свято,
Зберіг, як і мову свою,
Тому перед світом стояти
Й не впасти тобі у бою.

В усьому терплячий на диво,—
Моряк, дроворуб, селянин,—
На каменях виборів ниви,
Річковий підкорюєш плин;

З природою у поєдинку,
Готовий всі муки знести,—
Підняв на гранітах будинки,
Дороги проклав і мости.

І рими, і пензлі, і струни
Віднині скорились тобі.
Сміливий, могутній і юний,
Ти кидаєш виклик судьбі.

Будь завше несхитним, народе!
Між скель недаремно ти зріс,—
А скільки перейдено броду,
А хугища скільки ти зніс!

Із гнівом природи самої
Умів ти боротись віки,—
Нескорений в лютім двобої,
Ти вийдеш з негоди лихої
З піднесеним змахом руки!

Серпень 1910

З КНИГИ
«СІМ КОЛЬОРІВ РАЙДУГИ»
1912—1915

НАМИСТО

Руки, юністю вогнисті,
Не спочинуть ні на мить —
І нанизують намисто
На тоненьку срібну нить.

За перлиною перлина —
Так за днем і ніч спливла —
Пов'язала намистини
Біла ниточка срібла.

Хто ви, німфи полохливі,
Робітниці доль своїх?
Нитки кольором вогниві...
Я осліп од блиску їх.

Мо', життя мое на нитці?
Перли — не жінок серця?
Тож нанизуйте вогнисті
Намистинки до кінця!

Вибирайте, підбирайте
Перли всяких величин,
Ланцюжок мерщій кінчайте
Із коштовних намистин.

Нить закінчується тою
Краплею, що світ хитне,—
І намисто золотою
Застібкою — Смерть — замкне!

ПАМ'ЯТНИК

Мій пам'ятник стоїть, що склав я з строф
співзвучних,
Кричіть та буйствуйте,— його вам не звалить!
Не розпадеться, ні, будова слів співучих,—
Я є і мушу вічно жить.

У станах всіх бійців, в палаці іменитім,
В хатині бідака, де є душа жива:
«Валерій Брюсов»,— скрізь лунатимуть у світі
Про друга радісні слова.

В сади України, в шум і сон ясний столиці,
До Індії дверей, на берег Іртиша —
Усюди долетять рядки, як вогневиці,
В яких живе моя душа.

Я мучився за всіх, був з пристрастю у зладі,
І пісня ця про них, про них — мої думки,
І, у далеких мрій у необорній владі,
Вони прославлять ці рядки.

У звуках у нових клич пройде аж за мильї
Печальний рідний край; і німець, і француз
Покірно прочита мій вірш осиротілий,
Дарунок благосхильних Муз.

Що слава наших днів? — лиш випадок, забава!
Що друзів наклепи? — прокляття брехунам!
Вінчай мое чоло, століть незнаних слава,
Я входжу у всесвітній храм.

СИН ЗЕМЛІ

Я — син землі, дитя землі малої,
Загубленої в просторі світів,
Під тягарем віків у неспокої
Я мрію про політ споконвіків.

Я — син землі, де час — короткі миті,
Де найсолодші чари щовесни,
Де мучать загадки несамовиті,
А місяць стереже кохання сні.

Від протоплазми до іхтіозаврів,
Від дикуна, що кланявся стрілі,
До гордих храмів, сонних поміж лаврів,
До всіх пророків, суцх на землі,—

Ми тут — як в'язні у полоні вічним.
І скільки раз, спрямовуючи лет,
Упертим зором в просторі космічнім
Земля за рухом стежила планет.

До тих сестер Землі, малої суші,
До тих дітей єдиного вітця
Як часто прямували наші душі,
Поета мрії, думи мудреця!

І, син землі, один з мільйонносотих,
Я у безмежність кидаю свій вірш —
До тих істот, тілесних чи безплотних,
Що там живуть і мислять, нас не гірш.

Не знаю, чи мій клич туди долине,
Не знаю, чи досягне він мети,—
Але, якщо вони жили донині,
І мріяли про зоряні світи,

І думкою сягнули тайн незвичних,
Ловили промені в небесному крилі,—
Вони почують голос мій закличний
І подих мій, що долетить з землі.

О ви, владки Марса чи Венери:
Ви, духи світла а чи, може, тьми,—
Ви, як і я, переступіть химери
І вірте в те, що будем разом ми!

ЗЕМЛІ

Я — ваш, я ваш родич, священне гады!
Ив. Коневской

Як рідний дім, як горець верховини,
Люблю я землю: пахолось лісів,
Бурхливе море, і пливкі хмарини,
І жар зірок, що небо заросив.

До далини мій погляд призвичаївсь,
А мріями до місяця сягнув,
Лоскочуть слух грімниці величаві,
Зір прозріває темряву сумну.

В світах далеких, на чужій планеті
Під пестощами зір, у холодку
Згадаю я ті відблиски прикметні,
Ремстивих хвиль мелодію лунку.

Серед живих квіток, істот крилатих
Я затужу за ласкою землі,
За щастям рук, в обіймах нерознятих
Під древнім дубом, у сріблястій млі.

В Едемі вічнім, де вже край шуканням,
Де щастя нас виповнює ущерть,
Сягну думками до земних страждань я,—
Де захват плоті, де панує смерть.

Я — звірам брат, і ящіркам, і риbam,
Ловлю я слухом, як трава зроста,
Молюсь землі, втопивши в її скибах
Свої палкі, пожадливі уста!

ЗАХІД НАД МОРЕМ

Над морем із сірого крепу
На марево шовку спроквола
Труп сонця поклався: край склепу
Стоять паруси — богомоли.
Померлого бачать владику,
Який щедро лив світло дню...
Пливають од червоного лику
На хвилях зигзаги вогню.

Праворуч маяк напівсонний
Сяйнув, мов циклоп, світлим оком,
Палаючий диск, весь червоний,
Розтав за води кругозором;
І хвилі все б'ються в безсиллі —
Похмуρο звучать голоси...
На щойно закритій могилі
Примерклі стоять паруси.

НАД ПІВНІЧНИМ МОРЕМ

Над морем, де з правіку фризи
Відважним походом ішли,
Долаючи марево сизе
І сірі від люті вали,—

Над морем, що наче гігантський
Титанами виритий рів,
Одрізало берег британський
Від нижньогерманських лугів.

Бреду я в полоні щасливім
Голубляче-лагідних дум
По ріні, відкритій відпливом,
Під плинно-замріяний шум.

І котиться хвиля, узірно
Рисуючи слід на піску,
І знов одхлинає покірно,
Зоставивши мушлю легку.

А ген, як на давній гравюрі,
В туман поринає щораз
До простору звиклий, до бурі
Широкий рибальський баркас...

А море співає. А струни
Відлунням незбагнених літ
Рокочуть — і слухають дюни
Жагучо-суворий привіт.

І серцю, здається, відомі —
Цей тугою словнений спів,
Ця піна, ці злами рухомі,
Цей безмір вологих пісків,

Ці води, це марево сизе —
Як вічності зримої міт...
О древні, відважні фризиди,
Чи з вами не йшов я в похід?

ВЕЧІРНІЙ ПАН

Вечірній Пан воліє миру,
Не ворухнеться в тишині.
В задумі стежить на поляні,
Як тихий вечір із потира
По небу лле живущу кров,
Як береги біліють знов
В молочно-голубім тумані,
І жде на промінь Алтаїра
В померхло-синій вишині.

Вечірній Пан вчуває звуки
Довкола в тиші лісовій:
Далекий скрип гарби пустої,
Дзюрчання річки між прилуки
І кумкання нічних ставків;
Один, в самотності святій,
Він, у блаженнім супокої,
Кошлаті підійнявши руки,
Благословляє царство снів.

ЗІВ'ЯЛЕ ЛИСТЯ

Зів'яле листя, зів'яле листя,
Зів'яле листя, зів'яле листя
Під тъмяним вітром тремтить, кружля.
Зів'яле листя, зів'яле листя.
Під тъмяним вітром зів'яле листя
Про що шепоче, з ким розмовля?

Тріпоче гілка під тъмяним вітром.
Пожовкле листя під тъмяним вітром
Про що говорить, що повіда?
Тріпоче листя під тъмяним вітром.
Лопоче листя під тъмяним вітром.
Ніхто ні слова не відгада!

Між чорних гілок синіє небо,
Так дивно-ніжно синіє небо,
І дивно-ніжна прозора даль.
Між чорних гілок прозоре небо,
Над чорним прахом синіє небо,
Неначе небу землі не жаль.

Пожовкле листя про повів смерті
Шепче, говорить про повів смерті:
Воно яріло, пора ж і тліть.
Прозоре небо, про повів смерті
Шепоче листя,— щоби й по смерті
У ранніх квітах ізнов ярить!

В ЧОВНІ

Завечоріло озеро, затихли шум і крик,
Лілея чашу вилила, комиш заснув, поник.

Качки не линуть зграями; лиш чайки серед тьми
Летять, кричать над водами, біліючи крильми.

І човен ледь колишеться, один в вечірній час,
І білий стовп од місяця йде брижами до нас.

Не чути слів коханої, давно мовчу і я:
Нас мла вечірня знаджує, і місяць нам сія.

В тумані далеч берега, в тумані даль лісів;
Під небом ясноворяним світ змерх і потьмянів...

Кохана, знаю, знаю я,— в священній тишині
Ти знову, знову журишся, сумуєш по мені!

Я знаю, що за прикросі бентежать супокій...
І чайка з криком жалібним зникає в тьмі густій.

Мовчанням ніч окутує діброви і сади...
Кохана, тайно плачеш ти, схилившись до води.

ПІСЛЯ БЛУКАНЬ

Після блукання
по нетрях розлуки,
за шляху розкриллям —

В ніжнім тумані
смарагдові луки,
знайоме привілля!

В морі кипучім
під вигроми бурі
манило вернутись

К заростям-пущам,
к примерхлій лазурі,—
край річки проснутись,

Вчувши зітхання
вола й переливи
сопілки смутної...

Край всім блуканням!
Я врешті щасливий:
ціль — перед мною!

ПРОСТЕНЬКА ПІСНЯ

Ти в тіні прозорій
Світлого платана
Дівчинкою гралась
Вранці, рано-рано.

Дід сказав всміхнувшись:
«Тут не бійся спеки.
Дерево це предок
Посадив далекий».

Ти в тіні прозорій
Світлого платана
Дівчиною крилась
В млі легкій туману.

Цілувалась ніжно
(Місяць мрів крізь галузь),
Як віками інші
Люди цілувались.

У тіні прозорій
Світлого платана
Жінкою ридала
Ти під спів фонтана.

Гірко так ридала:
Промайнула казка,
Обпалила пристрасть,
Обманила ласка...

Ти в тіні прозорій
Світлого платана
Все життя згадала
В старість — сить обмана.

Згадувала сумно,
З тишею у зорі,
Про непевне щастя,
Про повільне горе.

І в тіні прозорій
Світлого платана
Солодко дрімає
Давня та поляна.

І на кладовищі
В вітті верб журливім
Ти себе втішаєш,
Мабуть, сном щасливим.

ГАРІБАЛЬДІ

Що ти вчинив, ким був, не це важливо!
Бо за життя ти став священним міфом,
В очах народу весь ти видишся, як диво,
Гориш в віках святим ієрогліфом!

Що в слові найсвятіше є «свобода»,
Що в слові «батьківщина» вічно світле,
Для італійського народу
Все в імені твоїм розквітло.

Хоч хто наш італієць: ладзароне,
Купець, поет, вельможа а чи вбивця,—
Для нього вище, ніж царя корона,
Ковпак червоний у гарібальдійця.

Тебе в скульптурах скрізь побачить можна:
В селі, і в місті, і в широких полі;
Стоїш, величний і тривожний,
Всіх кличеш ти до подвигу і волі.

Але ж, трибуне й вождь, у славі неборний,
Ти з вірою долав усі бар'єри!
Твій п'єдестал нерукотворний —
Граніт Капрери!

СПІВЦЕВІ «СЛОВА»

Стародавній Ярославні тихий рокіт струн:
Вид твій скорбен, вид твій смутен, та, як перше, юн.
Вранці рано ти виходиш і зориш в імлу,
Сонце, вітер закликаєш на міським валу.
Полетіла б, мов зегзиця, до Каял-ріки,
Де поник, лежить коханий поміж трав гірких.
Ах, усі твої закляття — мужу на добро!
І вирує, котить сльози у степи Дніпро.
Стародавній Ярославні тихий рокіт струн:
Вид твій дивен, вид твій ясен і, як перше, юн.
Чи співець незнаний, мудрий, той, що «Слово» склав,
Мрії всіх віків майбутніх розгадав, пізнав?
Чи жінок російських душу всіх змогла вмістить?
Ти — Наташа, ти — і Ліза, і Татьяна — ти!
На валу ридаш рано... О ясна печаль!
І вирує, котить сльози рокіт струн — у даль.

З КНИГИ
«ОСТАННІ МРІЇ»
1917—1918

ПРИ СВІТЛІ МІСЯЦЯ

Випливає щит червоний з моря —
Став над морем місяць і не спить.
Так у сяйві радощів і горя
Молодість над пам'яттю стоїть.

Змії світла іскри в море кришуть,
У сплетінні вглиб ідуть, на дно.
Пам'ять знов бентежать і колишуть
Дні та сни, що зникли так давно.

Скільки любих пестощами надить,
Скільки сцен нас вабить до мети,
І ніщо вже мрії не завадить
До Синдбада в казку перейти.

Давню рану ще пече криваву,
Палить біль необережних слів...
І смішать дитяча гра у славу,
Підступи забутих ворогів...

Годі вже химерами лякати,
Я до пристрастей пекельних звик
І приймаю, як дитину мати,
Кожну мрію, слово, стогін, крик.

Я обрав собі найліпшу долю:
Розкривати таїну буття,
Мріяти, оспівувати волю,
Визнавати заповіт життя.

Як мене життя іще раз прийме,
Я пройду шляхи всіх літ моїх:
Від реторт я б кидався в обійми,
А з обіймів — до зіглілих книг!

Я б ізнов себе віддав на муки
І тремтів у втомі тріпотінь,
Щоб іти, не знаючи розпуки,
До життя, кохання і терпінь!

УЧЕНЬ ОРФЕЯ

Усюди строфи я леліав,
Я вітру вголос їх читав,
Щоб у степу він їх розвіав,
Снам пастушиним нашептав;

І рим просив я бистролетних
У скелях гір, серед яйли;
Шукав я стрій вінків сонетних,
Де в мол прибою б'ють вали;

Ловив у вічному шумі моря
Я розміри своїх балад,
Де ласку щастя, гіркість горя
В античний міф убгать був рад;

В столичнім шумі голосистім,
Де вулиць гамір скаженів,
Я скрізь, тиняючись у місті,
Пісень нашіптував наспів;

Гудки авто, дзвінки трамвая,
Стук, тупіт, біг коліс швидкий,—
В рядки поем, у пісню маю
Якийсь вливали лепет мрій.

І звуки всі — життя, природи
Я одягати в розмір звук:
Плеск річки, грім, виття негоди,
Стрільбу та барикадний крик.

Я всюди йшов, незримо ліру
Тримав у серці я своїм,
Творив для світу пісню щиру,
І був я сам щасливий тим.

Орфей, син бога, мій учитель
Співав між тигрів так колись...
Як він, у чортову обитель
І я б із піснею з'явивсь.

Та диким криком гімн Менади
Покрили, збили лавр вінця
І рвали груди без пощади,
Щоб серце вирвати в співця.

Тож чи здолаю зойк трамвайний,
Моторів, юрб і рев, і гам?
Жду, на якій строфі останній
Я обірву і вірш з життям.

ПЕРЕД МАЄМ

Під землею, в ковдрі снігу,
Вірить заспане зерно,
Що воді весни з розбігу
Розбудить поля дано;

Що ранковим співом птиці
Знову стануть славить бір;
І в нічнім танку зірниці
Небу вишиють убір;

Що в медово-м'ятнім ритмі
Загучать оркестри трав,
І, хвостом хитнувши, риби
Заколишуть ближній став!

Спить зерно і мріє маєм,
Тиша та імла німа...
Так і ми хіба не знаєм:
До весни веде зима?

То чого ж нам не жадати,
Як воздасть нам втіху й квіт
Молоде травневе свято
За журу та білий гніт!

Як же може нас печалить
Хай і найтемніша ніч,
Коли вранці ніжно жалить
Буде ярий промінь сніг!

Зерна вірять. Будем вірять
Золотавим дням і ми.
І пощо безплідно мірять
Строки ночі і зими?

Хай не всім поталанило
Глянуть в очі тому дню:
Всі ми знали, всі ми зріли
Лет кулястого вогню!

Шал життя, стремління птиці
Він незримо в нас влива.
В мить кінця яка різниця:
Май чи мрія майова!

ПРАЦЯ

У праці утіху єдину,
Людино, знайдеш на землі,—
У праці без міри і впину,
У праці тяжкій до загину
В полях, при станку, при столі.

За плугом іди борозною,
До кінської гриви хились,
Дзвони замашною косою,
Аж поки ясною росою
Не вкриються віти узлісь!

На фабриці, в гаморі й стуках,
У свисті, в шипінні коліс
Кипи у змаганнях сторуких,
Майбутнє будуючи в муках
Для внуків, що прийдуть колись.

Слова огняні на папері
Слухняно мереж уночі,
Хай досвіт у вікна і двері
Засяє,— ти в творчій егері
До цілі великої мчи.

Пашня розійдеться між люди,
Між люди — робота станків,
І сотнями відгуків буде
Зустрінено спів без облуди,
Правдивий, некуплений спів.

Працюй! Позростають посіви,
Не сказано — як і коли,
Нові захвилюються ниви,
І юне пагіння щасливе
Не знатиме давньої мли.

Утіха єдина — робота
В полях; при станку, при столі,
Невпинна, незмінна турбота,
Прийдешнього світлі ворота...
У праці — все щастя землі!

СВІТОВИЙ КІНЕМАТОГРАФ

У час негод, коли народній волі
Роковані всі випроби неждані,
В безмежнім залі світу, як в тумані,
З'являються імперій тіні кволі,
Мов привиди, на світловім екрані.

Пливе по Нілу барка Сина Сонця,
Стримлять у небо вежі Вавілона,
Перс провіщає землям волю з трона,—
Та враз руйнують раті Македонця
Престол Царя Царів і Фараона.

Виходять римляни суворо-строгі,
Під дзвін мечів кується їх держава,
І кесарських орлів не гасне слава,
Біжать в пустелях римляннів дороги,
Народи стогнуть у заковах права.

Гуляє Рим, вин ллються водоспади...
Та варвари в несамовиті дикій
Змітають все під озвірілі крики,
І знову у жадобі світовлади
З руїн престол підносить Карл Великий.

Та налітають, як самум, зухвалі
Араби із кораном; вже ордою
Монголи йдуть, охочі до розбою...
Над царством царства ширяться дедалі...
І Бонапарт з мечем стає до бою.

Але живий і вільний дух віднині
Народів світу в непохитній лаві:
Вірмени, перси, елліни, і в славі
Встають слов'яни, італійці — тіні,
Щоб гімни проспівати величаві!

О, скільки царств гнітило світ! Природа
Від них відводить з усміхом гримасу:
Ні, не царі для неї — цвіт, окраса!
Тож геть престולי, тільки б дух народу,
Як фенікс той, ожив на варті часу!

КНИГОЗБІРНІ

Незмірна сила здавна залягла
В сторінках, що мовчать по книгозбірнях.
Вони в серця влучають, як стріла,
Горять огнями в присмерках вечірніх.

Хтось полум'я далеко запалив
У млі віків — і полум'я сіє.
Хтось лук твердий згинаючи підвів —
І досі лук несхиблено стріляє.

Століття йшли, а промінь слів ясних
Освітлив нам у будуче дороги,
І квітне в книгах, темних і старих,
День сонячний і місяць срібногорий.

Золочений ховає сагайдак
Нам заповідані співучі стріли,—
Людської мислі переможний знак,
Кипіння сил, для всіх народів миле.

Де суд житейський никне і мовчить,
Де клевета звилася, мов гадюка,
Безсмертна книга помстою дзвенить,
Як тетива окриленого лука.

З КНИГИ
«В ТАКІ ДНІ»
1919—1921

ТРЕТЯ ОСІНЬ

Вий, вітре, п'яний, тривожний,
Росію мети до країв,
Обшукуй засіки порожні,
Звалюй голодних старців;

Доганяй поїзди серед поля,
Де в теплушках люди брудні
Кленуть, серед голоду й болю,
І ночі, й світанки, й дні;

Смійся сміхом темним, як горе!
Бачиш: он голод, твій брат,
Хліб останній краде з комори
Та душить блідих старчат;

В городах безліхтарних та безтинних,
Де злиднів чутно пісні,
Покрутись, як серед пустині,
Що всі загасила огні;

А там, на фронтах похилих,
Куди йшов, як в різницю, солдат,
Димом стріляй в небосхили,
Громом шалених гармат!

Гей, вітре, з тих надбережжів,
Де спить в олеандрах рай,
Підіймай світлоносні пожежі,
Наше горе старе розвівай!

Ти ж чуєш? Під шум божевільний,
Під прокляття, під зойки, під грім,
Як впевнено, спільно, вільно
Злилися ми в гімні новім!

Ти, що з моря лешиш на вершини,
З вершин на плодючі поля,
Чи не бачиш: під стягом єдиним
Знов наша рідна земля!

Над нашим сміхом кривавим,
В темряві днів і століть
Ясноока і віща заграва
Невідомим огнем горить.

Гей, вітре, вітре! Скажи нам,
Що в муках останніх розп'ять
Здіймається льотом орлиним
Росія — незламна рать;

Що давня в ній міць пробудилась,
Що веде за собою вона,
Як надії зоря злотокрила,
Повсталі земні племена.

НАМ ВИПРОБА

Вогниста купіль — нам хрестини,
Гартують — голод, п'ятьма, глуз.
Життя довкола — хуга рине,
Здушило горло, як моту́з.

Що ж! Ставка — світ, планети доля!
Наш вік з віками в бій вступив.
Той ворог, хто про спóчив молить.
Брехун, хто скиглить: «Ослабів!»

Хто кволий, гинь в роботі грізній!
В прах, в кров топчи любов свою!
Міцніє вітер — ярій пісні
Долати моря крутію.

Квиління в бурю — зради крики,
Де смерч, там ядра вкажуть путь.
Стань, як граніт, вогонь великий
Влий в жили, нездоланним будь!

Суворий вибір: бийсь — чи падай!
Потрібні воїн, кормчий, страж.
Той зайвий, кого розкіш надить,
Хто у дрімоті — той не наш!

Гордись, хоча батіжать миті,
Радій, хоч в снах ти і знеміг,
Що в сяйві блискавок — століття
Ти, смертний, бачить інші міг!

ТОВАРИШАМ ІНТЕЛІГЕНТАМ

Інвектива

Іще недавно казок побільше
Ви діставали читать з полиці:
Уеллс, Джек Лондон, Леру та інші
Торочили вам небилиці.

І ви читали і завмирали,
Раділи, вбачивши страхіття,
Коли в уяві вам поставали
Землі призначені століття.

Дива трагічні були вам любі,
Страхи новітнього потопу.
Все ворожили: в якій-то згубі
Сконає вже стара Європа?

І, врешті, сталось. Зрадлива доля
Явила знов свою прихильність:
Зі світу прози, з тісного кола
Нас кинуто у неймовірність!

Громи лунають: то — в буревії
Підпори валяться в провали;
Над сніжним широм полів Росії
Світає днина небувала.

В уламках трони; лежать трухляві,
Мов знаки смерті, під ногами.
І, наче диво, в новітній яві
Сучасність лине перед нами.

І те, що снилось в далекі ночі,
В диму з'явилося і в гулі...
Що ж ви скосили невірні очі,
Як в лісі злякані косулі?

Чого ж принишкли і розгубились?
Злякались бурі в час жаданий?
Чого в минуле ви задивились,
Немов у край обітований?

Чи вам, фантастам, чи вам, естетам,
Була принадна незвичайність?
І тільки в книгах та в лад з поетом
Любили ви оригінальність?

СЕРП І МОЛОТ

Нехай нас гнало дотепер
В пільму, в поразки, в стужу, в голод.
Не випадково нівий герб
Сія над світом — Серп і Молот.

Оновим землю ми трудом,
Нас меч ворожий не зневолить:
Недаром, блиснувши серпом,
Зняли ми дружно дужий молот.

Сміливо, думко, в сяйво днів
Лети за грань, в планетний холод!
О серпе, істин жни посів,
Товщ таємниць роздроблюй, молот!

Світ довго жив! Доволі лжі!
Мов осінь, плід янтарнозолот!
В єдиний сніп, серп, нас вложи,
В єдиний цоколь скуй нас, молот!

Мов сяєво весняних верб,—
Людини дух одвічно молод.
Гостри для жнив новітніх серп
І зберігай для битви молот!

ПІД ГУЛИ ТА ВИБУХИ

Смерчі війни, коні скону, не заспокоєні,
Диблячи простір, опори минулого рвуть;
Чорні у місті розламаних вікон пробоїни,
Гучно руїни про дні барикад гудуть.

Рокотом моря життєва снага розхвильована,
Гребінь прибою до зір аж підносить, бучна:
В штурмі, сягнистім безмежно, стихія розкована,
Даль наповня переможним потоком вона.

В грізних розгромах, в бунтливому світу навстіжності,
В бурі тріумфі, у блискавок шалі, в громах,
Що ж бо ми двоє, з манюю цілющою ніжністю,
З трепетним співом про щастя німе на вустах?

Кволі листочки — посеред буремності вільної,
Будем роздавлені, зм'яті, розтопані ми
Кроком народів до сонця, до радості спільної,
Ляжем, розпавшись, — уламки хисткої п'їтьми?

Ні, в нашій пристрасті тими ж відлунить поривами,
Той же циклон, що весь світ викликає на суд!
Солодко маяти нам над рожевими прірвами,
Затишок свій лаштувати під гули та вибухи тут.

З вами, хто рушить і творить, таємними нитями
Зв'язані й ми, бо у полум'ї славим зухвало любов!
В плині нового життя зватись і нам будівничими
Вічного храму надій, що підводиться знов!

РОМАНТИКАМ

Вам, незбагненним, далеким, та рідним і милим,
Вам мої строфи, улюбленці здавнених днів!
В дзеркалі місяць видіння малює Людмилам,
З білим туманом зливаються тіні вві сні;

Сумно омріявши біло-лілейну принцесу,
Рицар шукає в лісах дивоцвіт голубий;
В пишних гаремах срібляться басейни, мов плеса,
Милують зір сумовитий красунь молодих.

Образи світлі, і чарів не страшно, навколо
Вітер співає свої сумовиті пісні!
В юності хто не зазнав цього смутку палкого,
Хто з Лоенгріном не плив на чарівнім човні?

Правда спалила хисткі наші всі ідеали,
І з верховин ми зійшли до глибоких низин;
З гуркотом стіни могутнього міста постали,
З димом фабричним забігали поршні машин.

Інші бажання, могутні, людей полонили:
Давне зламать, а нове будувать на землі,—
Але в пориві їх був відзвук вашої сили,—
В сяйві майбутнього — промінь, що кликав вас в млі!

Вам, хто в святім неспокої ішов на пожертву,
Хто йшов на смерть, та не зрадив пісень і мети,—
Пісню складаю на вашій могилі безсмертній:
Завжди щасливий, хто мрію умів зберегти!

З КНИГИ
«МИТЬ»
1920—1921

ГРЯДУЩИЙ ГІМН

Сонце летить по незмірній орбіті,
Зорі міняють шеренгами стрій.
Що ж, як що-небудь під сонцем розбите,
Бий, і удари подвій, і потрій!

Впав Іліон, щоб Гомер узяв ліру,
Згинув Христос, щоби Дантові встать!
Правди за вимисел! Міру за міру!
Мудрість одвічну чи ж нам дочитать!

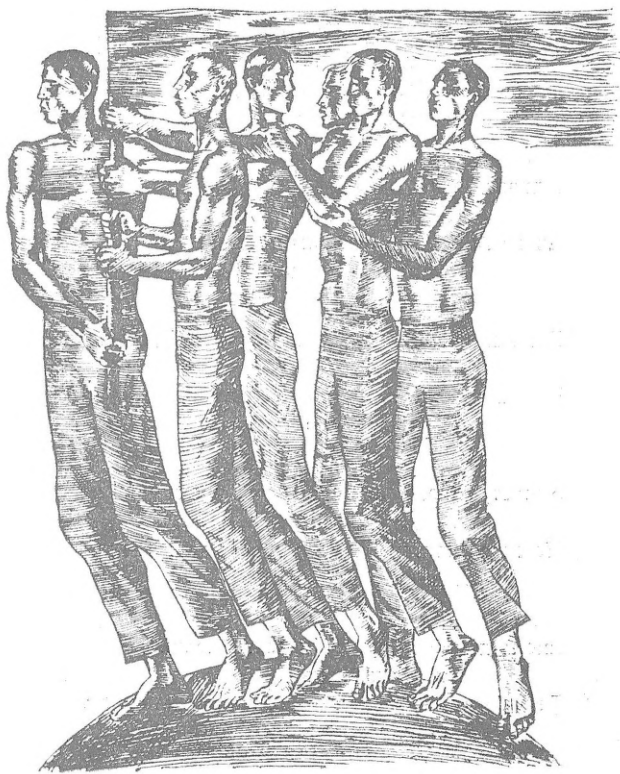
Дні відgrimлять, і ми казкою станем,
Дивом, видінням між добрістю й злом.
Ким же в майбутнє прийдем? Голосами
Чиїми допишем червоний псалом?

Хтось, ще не знаний, устане й почує
Істину наших розірваних днів —
Й те, що тепер лиш у душах кочує,
Й світ, що уже вдалині завиднів.

Будуть Ведмедиці інші над нами,
Світ із машин підведеться і з воль...
Тільки ж від себе, поет-серцезнавець,
Гімн про минуле — твій — славить дозволя!

ЖОВТЕНЬ 1917 РОКУ

Є місяці, відзначені Судьбою
В календарі століть. І хто зітре
На світових скрижалях *іди марта*,
Коли останній римський вільнолюбець
Тирану в серце увігнав клинка?
І як забудь холодно-млисту днину,
І град картечі, і ряди відважних,
Як *грудня чотирнадцяте* забудь?
Немов знамена, променять криваво
І славлять Революцію Велику
Двадцятье червня, з ним і день *десятий* —
День серпня і скорботний день — *брюмера*.
Та ж Франція явила два горіння —
Лютневої й *липневої* пори,
Та вище всіх над датами святими,—
Над *груднем*, що позначив П'ятий рік,
Над *лютим* — днем Сімнадцятого року,
Ти, *Жовтню*, найясніше височиш,
Перемінивши непогідну осінь
В омріяну народами весну,
Що день новий поставив над світами
І сявом немеркнучим звитяжно
Шлях вічний у століття освітив!

З КНИГИ
«ДАЛІ»
1922

ЧЕРВОНИЙ ПРАПОР

Прапор червоний, здійснений пролетаріатом,
У блакиті вітрів
Плещеться, в'ється над Кремлівськими палатами,
Мов скипає вгорі;

І дивно-великі лунають, ширяючи,
Нові слова...
Чи не Астреї, не Мойрам всезнаючим
Покорилась Москва?

Все мов знайоме довкола й мовби підмінене:
Інше було.
Чи, як в казці, над ліс, понад хмари запінені
Всіх нас знесло?

Здрастуй же, плем'я, що двері у незнаний нам
Вік odkрива!
Не скоро погасне, вперто судьбою таранена,
Твоя сила жива!

Іще над тобою лиш грім розколисаний
Свій Гімн котив,
Та з богами — живий! — як поетом написано,
Я безсмертя пив.

Мов живою водою із років поллялося
На втому мою.

Щось од ран, од рубців моїх давніх зосталося?
Юний стою,

Повен творчої змоги, під сліпими циклонами
Мрію шукать
І молодість в губи губами червоними
Цілувать.

НАД КАРТОЮ ЄВРОПИ 1922 р.

Блиском сяє давня карта,
Наче в барвах у нових —
Від старих Стовпів Мелькарта
До колхідських скель крутих.

Хто розводи та сплетіння
Тут так чисто змалював?
Ніби час на це склепіння
Давні тріщини поклав.

Чи примарились сивини
Праарійських мудреців
І даремно стяг єдиний
Підіймався в згар віків?

Там, де геній Олександра
Наче сплів в один сувій
Край Перікла, край Ліссандра,
Царства Мідій, Ніл старий?

Там, де гордість Газдрубала,
Ніби молотом кришталь,
Так безжально розрубала
Пломениста Риму сталь?

Там, де папи городили
Знов на Оссу Пеліон?
Там, де вогнених ідилій
Був творцем Наполеон?

Мéжі скрізь — у мрії, в ділі,
Лиш межі нема для чвар;
Голуб миру посивілий
Був закинутий у яр.

Це ж бо — Крон сивобородий
Промовля віками нам:
Об'єднати всі народи
Лиш червоним прапорам.

З КНИГИ
«МЕА» («ПОСПІШАЙ»)
1923—1924

ЛЕНІН

Хто був він? — Вождь, земний Вожатий
Народних воль, хто зміг навік,
Змівши людства путь, з'єднати
Річки часу в один потік.

І Жовтень, знак нової ери,
Віки владніш розмежував,
Ніж Ренесансові бар'єри,
Чи блиск Аттіліних заграв.

Старий світ мре, трухлявий, цвілий,
Новий світ — спільний океан.
З жовтневих бур над світом цілим
Підвівся Ленін, як титан.

Плането у габі зеленій!
Дрібніша над усі світи!
Твоє величчя — в цім іменні,
Славнішого не знала ти.

Він вмер, проживши мить на світі,
Та вічних справ його об'єм
Без меж, і мислі його світлі
До всіх планет ми понесем!

ПІСЛЯ СМЕРТІ В. І. ЛЕНІНА

Не тільки тут, край стін Кремля,
Де сотням тисяч —

дивні, лячні

Дні без Вождя! Ні, вся земля,
Всі, хто йому життям завдячні,

Від тропіків до полюсів,
По всіх кривих меридіанів,
Всі роти фронту трударів
Обабіч грізних океанів,—

В тривозі ждуть, як далі жить,
І виника питання сутне:
Хто запала в складну цю мить,
Освітить шлях в нове майбутнє?

Товариші! А хто був він? —
Мільйонів воля невмируща!
Віків розвихрених розгін!
Земних надій реальність суцця!

Хай воля ця торує путь!
І вихор цей —
не знає впину!

Вони до цілі доведуть
Нову, окрилену людину!

Та не применшим справи справ!
Його накреслень не завузим!

І так, як він заповідав,
Весь світ з'єднаєм, осоюзим!

Із «революцій» — є одна:
Планета братства і єднання!
Мир для трудящих! Її це завдання
Він на віки поставив нам!

БІЛЯ КРЕМЛЯ

Тінь на снігу — то стіни й вежі,
Кремль накриля мене крилом.
Та місто-міф, як і належить,
Мій дім, коли скрізь — бурелом.

Від Шпре й Понтійського болота,
Від Темзи, де страйкарський гнів,
Із негрів див — де в світі злота
Непал й Гоанго онімів,

З Месопотамій пересохлих,
Де сонцем спалена земля,
До нас звертають люди погляд,
До стін Червоного Кремля!

Там — ждуть, ті — в гніві, ті — бояться.
Легенд лавина наплива,
Над стогін — клич! Й вогні ятряться —
До зір з землі встає Москва!

А я, гість літ, я постоялець
З доріг віків, тут дома я.
Піввіку дум нас в цеп спаяли,
В промінні іскра є й моя!

Крокує пам'ять дзвінко бруком,
Тут в диві я — абориген,
І я в чийсь гімн заходжу звуком,
Москва! В диму твоїх легенд!

Нумо, зірко, удвох побалакаєм:
Ти до сонця летиш із імлі?
Чи, бува, не в сузір'я Гераклове
Крізь ліричну ми тишу прийшли?

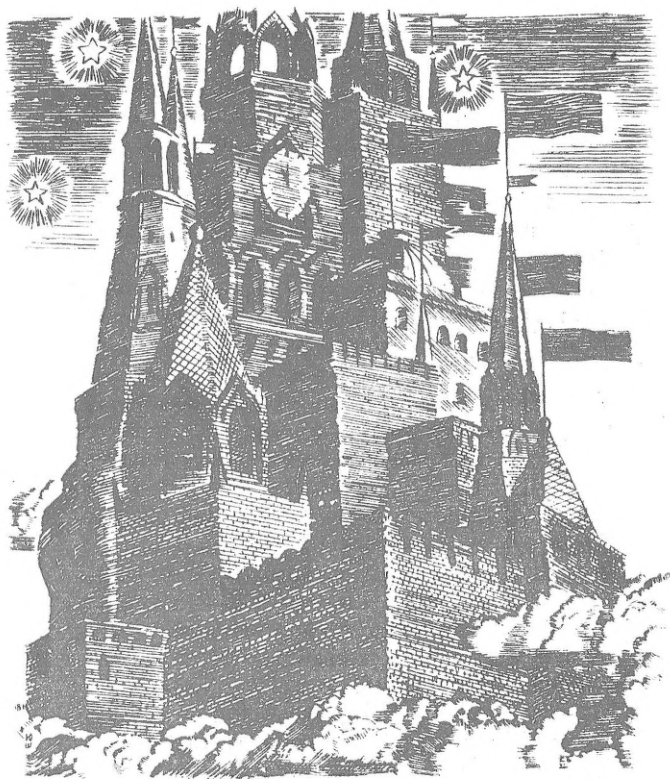
Поряд — сотнями різні галактики,
Ще й туманностей справжній потоп.
А комети з мечами булатними
Вздовж землі, вздовж Земель, на хапок!

Чи ж не так тих Єгиптів, Ассірій,
Римів, Францій старезний скелет,
Ті імперніші, інші — вбогіші, сірі,—
Всіх в минуле, в загату, в кювет!

Звичне — навліл, навічно розколено —
Трони, царства — до біса летять!
І з минулого моря дозволено
Тільки бризки в сьогодні узять.

Чи дарма ж над вереттям схвильовано
Стяг червоний горить на вітрах?
Чи не здавна ця хорда вготована
Впоперек нам окреслити шлях?

Гей, Європо, під новими крилами
Сяеш ти у вогнях наших сфер?
Не сузір'я Геракла відкрили ми,
Стяг зняли ми еС—еР—еС—еР!

Планети і Сонце: Союз і Республіки строєм.
Вождь шéреги ставить — подвоює їх і потроює.
• Ось на дальній орбіті збираються в кут сателіти.
Чи не замало зернá в могутню кулю злито?
Де вже тяжіння інших, майже чужих для нас сфер,
Новий світ засвітився: Зе — еР — еФ — еС — еР!

Багато в малому! Від сірих мілин, де Каспій
Співа нафтовезами прадавню, нескінчену казку,
За скелі Дар'яла, де в вихорі вічних істерик
Про сиву Тамару ридальствує Терек,
До краю, де спогадом радісних свят
Стоїть вдалині старий Арарат!

А давніх переказів скільки! Від днів Атлантиди
Несуть відкриття до нас яфетиди;
Тут — тінь діадохів! Там — римських провінцій
кордони!
Там меч Тамерлана, нагай, всьому світу відомий!
І знов тут згуртований, світу і правди оплот,
Трудящий і вільний навіки народ.

Племéнам вітання, що цілі віки воювали,
Та з попелу встали в великім розвалі
Імперій і царств! Ви світло зорі засвітили,
Ви — гордість землі! Її непокорені сили.
До світла з печер обрали вже шлях свій один —
Вірменин і тюрк, абхазець й грузин!

СВІТ ЕЛЕКТРОНА

Це може бути, що електрони —
Світи, де п'ять материків,
Знання, мистецтва, війни, трони
І пам'ять сорока віків!

Ще може бути, що кожен атом —
Це всесвіт, де сто сонць снує;
Такий там день і ніч така там —
Все в стислім об'ємі там е!

Там, хоч маленькі міри, давить
Безмежність, як і тут, глуха;
Там туга й біль, як тут, і навіть
Така ж там світова пиха.

Там твердять мудреці сміливо,
Що їх планета — центр буття.
Вони вивчають іскор диво,
Вникають в таїну життя;

Та, як з руйнівної стихії
Б'є струм — снага нових епох —
Кричать, явивши власні мрії,
Що сонце погасив їм бог!

СВІТ N ВИМІРІВ

Вись, шир, глиб. Лиш три координати.
Поза них де шлях йде до орбіт?
З Піфагором слухай сфер сонати,
Зчислюй атоми, як Демокріт.

Шлях по числах? — Приведе до Рима він
(Розум шле туди свій кожен шлях!).
Та ж у новім — Лобачевський, Ріман,
Та ж вузька вуздечка у зубах!

Та живуть, в N вимірах існують
Вихри воль, циклони дум і мрій,
Й ті, як ми дітьми, тепер крокують
Разом з нами по одній прямій!

Наші всі сонця, зірки в просторі,
Де безкрилий світ, безгранність дій,
Лиш фестон в отім святковім вборі,
В світі, що сховав в нім образ свій.

Час наш — креслення для них на плані.
Косячись, як ми ковзнем в пітьмі,
Боги марноту мого бажання
Мітять, зневажаючи в умі.

НЕ ПАМ'ЯТЬ...

Нічого мною не забуто!
Не пам'ять — клич, хмільніш вина,
Гука в поля, де в ріллях круто
Під плуг лягає цілина.

Як в давнину — жадають руки
Засіять парості живі,
Ціп над снопом піднять; на луках
Пройтись косою по траві.

В мені скресає діда доля,
Хто тяг косу під панський бич...
І (клич крізь ніч!) стаю тут знов я,
Немов старий той костромич.

Під сонцем тануть райдуг злети,
Огром країн, лаштунки книг:
Іде вздовж цілої планети,
Русь, твій натруджений сошник!

Мужича Русь! Там, без заводів,
Без фабрик, — незavidний край.
Там ліс шумить при непогоді
І спать відьмак спішить в сарай.

Як ти у мрії б'єш кресалом?
Не пам'ять, — клич, хмільніш вина, —
Сніги і ниви в ній скресають,
Де плинуть Волга і Двіна.

РІДНЕ

Перша стрічна берізка в губернії
Гірко згорблена плином віків,
Та не тих, що в Беарні чи в Берні
Гнули спини своїх мужиків.

Мова російська,— жити в народі їй,
Йти у наступ на горе й біду!
Що латині нам срібні мелодії:
Плавим в золото нашу руду!

Крізь віки ідемо! Все відстоїмо,
Бо зазнали ми горя без мір.
І у пушкінським слові по-своєму
Десь палає зорею Шекспір.

Жах і все, що в дорозі зазнали ми
З тьми Батия до світла зорі,
Б'ють у мрії штормами стопалими:
Мономахи, ченці і царі.

Хай не кров'ю пульсує із вен Земля:
Стяг червоний над нею — наш труд!..
Та із пристрастю вічного вензеля
Кличі воль в день один не зітнуть!

Давніх далей збуванням стривожені
Все ж ми ждем край старих берегів,
У красі наших днів над Поволжями,
Ніжних весен і синіх снігів.

ЛІСОВА ТЬМА

Безлюддя. Глуш. Зеленуватий
Блиск. Все ж є в тиші голоси:
Ті, чим живуть, ті, чим багаті
В липневий полудень ліси.

Пташиний спів; комах сюрчання;
І скрип дерев; а через мить
В знайомім, та чужім звучанні
Моторний човен скрекотить.

Ба! Ні! Іще! Крізь міріади
Листків зелених,— плащ земний,—
Шум, що не відали дріади:
Гуде пропелер з вишини.

Не знаю, тут, де полюс близько,
Чи не блукав вечірній Пан,—
Шипінням хижим василіска
Його стривожив би біплан.

Гудіння бистрого металу
Прорвалось; владою ума
Богів Еллади розметало,
І проясніла лісу тьма.

Шум листя в смерклому хоралі
Принишк; несуть свій грізний спів
Електроплуг, електротралер,
Чудовиська грядущих днів.

З НЕОПУБЛІКОВАНОЇ КНИГИ
«ДЕВ'ЯТА КАМЕНА»
1916—1917

ЛИШ БЕЗБЕНТЕЖНОГО МИРУ...

Лиш безбентежного миру прагне душа, та й кінець.
Оком холодним окину пишні багатства Офіру,
З гордим обличчям відрину, може, і царський вінець.
Прагну в душі без бажання лиш безбентежного миру.
Треба? — й, розсікши груднину, вийму я серце сердечь.
Учт я зневажив буяння, їх безпечальність нещиру,
Гойну оману кохання — зваби гіркої корець!
Геть відкидаю і ліру! Більш не вклоняюсь кумиру,
Хай обернусь у крижину, хай обернуся в свинець!
П'ю, як відряду єдину, ревно вклонившись потиру,
Тайну останню мовчання, вибулий з бою борець.
Давне я давньому кину! Лиш безбентежного миру,
Лиш розчинитись в тумані прагне душа, та й кінець!

ЗВІЛЬНЕНА РОСІЯ

З кайданів звільнена Росія,—
Які схвильовані слова!
У них розбуджена стихія
Народу гордості — жива!
Як часто нас в часи негоди
На подвиг владний поклик вів:
Обнови поклик і свободи,
В прийдешне завтрашніх віків!

Вони нам виділись і грізно
Питали нас: «Чи довго ждять?
Проходять роки, буде пізно!
Є на добі своя печать.
Нехай були ви гнані й голі,
Та вам хіба вагатись тут?
На кожен вік розклала доля
Свої — і прагнення, і труд!»

Хто був глухим, хилився в покорі?
Хто був сліпим серед пільми?
Обвалу перший гул суворий
Із радістю зустріли ми.
Це сталось десять років тому,
Із ревом ринув перший вал...
І ось тепер під гуркіт грому
Зірвався і летить обвал!

І тим, хто в цім трудився,— слава!
Недаром жертви без числа

Росія в дні борні криваві
І в дні минулі принесла!
Недаром впали в битві грізній —
На пласі, в тюрмах і в снігах!
Їх смертний стогін — гімн вітчизні,
Їх подвиг житиме в віках!

Як ті, і наше покоління
Вершить свій подвиг в наші дні,
Щоб стали дійсністю видіння,
Які лиш марились у сні!
Збулися віковічні мрії
Всіх кращих, всіх живих умів:
Вже стала вільною Росія
І прапор волі заяснів!

ДО ВІРМЕН

Так, ви поставлені на грані
Двох ворогуючих світів,
І в глибині легенд прадавніх
Вам чутно відгомін віків.

Всі бурі світу, всі тривоги
Торкнулись вас крилом своїм —
І Кіра давні перемоги,
І Олександра бранний грім.

Ви пригасили — так неждано —
При Каррах римські всі значки;
Ви за мечем Юстиніана
Вели на бій свої полки;

Нерідко вас хилили бурі,
Як вихор — весен буйноцвіт:
При Чингісхані, Ленгтімурі
Гірких було чимало літ.

Та воїн витримав удари,
Ваш дух не похитнувся, ні;
Круг нього два світи не дарма
Кипіли, змішані в борні.

Гранився він, як твердь алмаза,
Та ревно у собі беріг
І кольори троянд Ширази,
Й Гомера вогнелюбний сміх.

І уцілів ваш край Наїрський
Між краху царств, у царстві мли;
Це ви за муром монастирським
Свої святині вберегли.

Там одкровення всі народу
Ви приховали неспроста,
Там думка Заходу і Сходу,
Агурамазди і Христа,—

І джерело утіхи радо
Б'є без утоми день у день,
У світлім полум'ї Еллади —
Сіяння ваших же пісень.

Крізь відстань часу неозору
Ви, між племен в новий цей час,
Постали обрисом суворим
Тих загадкових днів для нас.

Що сталось — вічно буде жити,
В нім — нагороди і урок.
Нести ви вправі гордовито
Тисячолітній свій вінок.

Дивує спадщина і досі,
Обітниця у ній звучить.
Минуле в труби стоголоса
Щодня на цілий світ дзвенить.

І віриться; народ Тиграну,
Що бурю знову подолав,
Зорею встане із туману
Для героїчних ратних справ;

І звук твоєї ліри гожий,
Де плит зотліла давнина,
Два різних, два світи ворожих
В чудовім співі об'єдна!

ДО ВІРМЕНІІ

Коли творець правницю строго
Простер, мов кару божих сил,
Чекав я присмерку хмурного
І світла уникав ясного,
Тікав до холоду могил.

Гадалося, що гнівність божу
Зумію в тиші пригасить,
Нудьгу розвіять древність зможе,
Наспівність древніх строф pomoже
Зболілу душу оживить.

Але, де мав знайти могили,
Там цілий світ живий узрів:
У пісні схід зорі хвалили
Цівниці, що давно зотліли,
Луг смерті — квітами розцвів.

Не мертвим голосом билини —
Любові трепетом живим
Здригнулись навкруги долини,
І дужим подихом єдиним
Весь світ гукнув мені: «Живи!»

Крізь довгі роки бур, негоди
Почув я той хорал віків,
На славу милої природи,
Любові, пізнання й свободи,—
Хорал повсталих вже рабів.

Вірменіє! Твій древній голос,
Як води влітку для лози:
Душі він підіймає тонус,
І, як дощем обмитий колос,
Я розпрямляюсь в час грози!

У ТІФЛІСІ

Узріти з вулиці шумливої
Гір сніговий хребет,—
Що незбагненне нам навіює,
Зубчатий силует;

Узріти монастир, поставлений
На згорблений уступ,
І вздовж ріки, снігами здавлений
Ряд кипарисних груп;

Йти між юрбою багатомовною
Й дивитися з-під брів
То на чадру, як даль, невловлену,
То на ходу волів

Чи на верблюдів кроки зважені
Під дзеркалом-вікном,
Де еталажі нагромаджені
Виблискують сріблом;

А чи базарами податися,
Де крики без кінця,
Або руїни роздивлятися
Грузинського двірця.

У давнину сягнути мріями,
Збагнути в день новий

Тамари вік, з гучними діями,
І вік Саят-Нови;

Легенди пригадать цятовані —
Узори вікові,—
Дивитись знов на зачаровані
Вершини снігові.

МИ — СКИФИ

Ми — ті, про кого в сиву давнину
Із жахом еллінські шептали міфи:
Народ-буян, залюблений в війну.
Сини Геракла і Ехідни — скифи.

Круг моря Чорного ми по степах,
Немов ті демони, гасали бистро.
З'являлись, щоб наводить всюди страх,—
В верхів'ї Тигру і в пониззі Істру.

У дикому свавіллі й завзятті
Зловісно тут і там спахне зірниця.
Відходить Дарій, Кіра на путі
Зуміла скіфська впокорить цариця.

Що ми були? — Щит, спис, коня сідло,
Меч, панцир, сагайдак і стріли з луком.
Блиск, дзвін, наліт,— таке буття було
В розгулі бранному із п'яним гуком.

Мороз із круговертю хуртовин
Підшпигував — ми кружеляли в світі,
Ножем вино рубали, й волосин
Замерзлих крижані бряжчали ниті!

Наш вірний друг, учитель мудрий наш,
Ячмінна брага додавала сили:
Ми мчали в бій під видзвін мідних чаш
На поясі і з ними йшли в могили.

Життя — то гульбища у бігу днів,
То полювання або січі грізні...
Як весело було колоть рабів,
Перш ніж багаття запалить на тризні!

В старих курганах, верхи на коні,
Серед багатств — до звичаю з поваги —
Могутні сплять царі: їм уві сні
Бенкети видяться, бої, звитяги.

А як з гостей вже не один хмелів,
Десь збоку — там були свої закони —
Юнак наш витворяв тоді для дів
З сріблá і кістки левів або коней.

А то довкола хмурого жерця,
Як смолоскип здійнято вгору димний,
Ми у танку співали без кінця
Несамовито-переможні гімни!

ЗАСНІЖЕНА РОСІЯ

За сніжним полем — поле всніжене,
Незмірно вбілені луги;
Мовчання стеле бездоріжжями
Сніги, сніги, сніги, сніги...

Оселі де-не-де розставлені
На білім обрусі полів:
Хатки заметами завалені,
Не видно у снігу тинів.

Ліси оголені над кручами,—
Гілки заплуталися в сіль.
Лише вітри пісні засмучені
Наспівують між верховіть.

Шлях губиться, снігами встелений,
На білизні дві колії...
Конячка підтюпцем невпевнено
Поновлює сліди свої.

Безднею втопила білою
Санки розлючена зима.
І знов над нивою спустілою —
Суворя тиша і німа.

І тільки згряями, невтолені,
Часом ворони рвуть блакить,

Та ввечері, у тиші стомленій,
Гарячий захід пломенить.

Вогні лимонно-апельсинові,
По обрію проклавши пруг,
Тремтять... А тіні в ковдру спняви
Закутують усе навкруг.

З ВІРШІВ, ЩО НЕ ВХОДИЛИ ДО ЗБІРОК

* * *

Невже і досі ще замало
І жаху нам, і маячні?
І досі мрія гору брала,
А не всьому рішуче — «ні»?

Хіба не час настав у світі
Земних розплат, народних кар,
Коли задосить заіскрити,
Щоб охопив усе пожеар!

То ж голос хто? А ми, поети,—
Ми, вільні людськості вуста!
Наш спів — як відповідь одверта
І мова, що навік проста!

Між нами будь не може миру!
Один із одним — як в бою!
Ви — галас, меч, я — спів, я — ліра,
Ми — вороги в однім строю!

29 липня 1905

БЛИЗЬКИМ

Ні! Я не ваш. Мета нас не еднає,
Мене ваш крик безкрилий здивував.
Та в час, коли навколо грім лунає,
І я б до келиха до спільного припав!

Де ви — гроза, стихій нестримні строї,
Я — голос ваш, мене ваш хміль схмеляє,
Гукаю рушить вікові устої,
Під новий засів готувать поля.

Де ви — як Доля, що не зна пощади,
Я — ваш сурмач, прапорonosець я.
На штурм гукаю, брати барикади,
Щоб вільною була земля моя.

Таж там, де ваші крики охолоді,
Де вже звияги чуються пісні,
Я новий бачу бій в ім'я нової волі!
Ламать я з вами буду, зводить — ні!

30 липня 1905

ЕМІЛІЮ ВЕРХАРНУ

Коли я, юнаком, в твоїх бентежних віршах
Почув уперше шум всесвітнього життя:
Від гулу поїздів до шалу хвиль найбільших,
Од вранішніх гудків до зойків безутішних
Полишених полів, од пісні забуття

Столиць радіючих до владного наспіву —
Роздумливо його нам тягнуть мудреці,
Кидаючи зерно незнаного посіву
На царині життя в усі її кінці,—

Весь неосяжний світ раптово так пізнавши,
Той світ, де я живу,— переконався я
В безмежності Землі, тоді збагнув назавше
Суть шляху крізь туман — в нім все минуле наше —
Суть наших чвар дрібних у клекоті буття!

Верхарн! Ти вирізнив свої «всевладні ритми»
В безладді голосів, що голосно гудуть.

1913

* * *

Моя душа — хлань океану тьмяна —
Де безліч форм життів моїх кругом.
Поліпом був я, марив я теплом,
Літав, як ящур, у туманах рана.

Мене з Ассуром знала Gordiana;
З Халдеєм зірці я співав псалом;
У Фіви з гіксами йшов напролом;
Гнав диких даків під значком Траяна.

Хрест на плечі — я брав Єрусалим;
Як магу, Чорт мені грозив крізь дим;
Мара судив мене до гільйотини;

Із Пушкіним я розмовляв, як друг,
Та ось дзвінок трамвая ловить слух,
О, як багато всіх, та я — єдиний!

1915

* * *

Я — міжсвітянин. Рівний першим,
На асамблеї шляхти — пер
І кожним подихом, завмерши,
Вторую вищим духам сфер.

Зумів я мріями збагнути
Чуття, що прийдуть ще до нас.
Століттям треба проминути,
Аби настав їх світлий час!

Та я всього лиш — темна глина,
Її тягар мене гнітить.
Хай я дійшов до верховини,
В землі мое коріння снить.

Вергілій, Гете — вами жив я,
Верхарну я віддав любов,
Та важко сходив на верхів'я
Той, в кому є селянська кров.

Я твій, Росіє, твій від роду!
І сіяв, і орав мій дід.
Люблю твій світ, твою природу
І творчих сил твоїх політ!

Там, де лани шумлять житами
І пісню праці ллють свою,
Я в орачі, що йде полями,
Незнаний, брата пізнаю!

1911—1918

НАРОДНІ ВОЖДІ

Вожді народні! Ви — як вал, що котить буря
І вітром підніма звияжно в вишину.
Кругом — сердитий рев, крик одчайдушних фурій,
Боріння вічне хвиль, що линуть вдалину;

Загибель кораблів кругом: звисають снасті,
Уламки щогол, рей, убогий скарб, в біді
Мигтять чийсь тіла — то чорних сил напасті
Кружляють тужно так на дошках по воді.

І бачать в грізну мить матроси ясноокі,
Як вал, немов стіна, проходить мимо них,
Щоб вдарити грудьми у стрімчаки високі
І далі путь пробить для вільних хвиль морських!

За ним громади хвиль все плинуть, і покірно
На скелі йдуть, високі та круті,
То гублять разом з ним у просторі безмірнім,
То творять разом з ним грядущому путі.

Та, морем піднятий, вал тільки з морем щасний,
І тільки з хвилями він досяга висот —
Так ти, народний вождь, і дужий і прекрасний
Доки, як гребінь хвиль, несе тебе — народ!

1918

ТРУД

В світі різних слів прекрасних,
Що вражають здавна люд,—
Золотих, стальних, алмазних —
Найсвященнішим є: «труд!»

Троглодит печерний дикий
Став людиною тоді,
Як повів сошник в просіки,
Розпочавши день в труді.

Все, що п'єм на повну чашу,
Створено трудом людським,
Всі в житті достатки наші,
Все, що скрашує наш дім.

Лампи сяєво побідне,
Біг моторів, поїздів,
Монопланів лет безслідний —
Все це — спадщина трудів!

Всі знання, мистецтва в світі —
Перевтілені труди!
В кожнім кроці, в кожній миті
Добре видно їх сліди.

І в житті є тим лиш право,
Хто завжди живе в трудах:
Роботящим тільки — слава,
Тільки їм — вінки в віках!

Та коли зоря сміється,
Вись гаптує золоту,—
Що за радість в душу ллється
Тим, хто відданий труду!

І приємно після втоми
В серці радість відчувать,
Як трудом, хоча і скромним,
День вдалося увінчать!

1919

* * *

Що день, то в серці менше сили;
Що день, то слабне зір; у нім
Зелені далі потьмяніли;
Шум, подзвін в слухові моїм.

Усе частіше сум катує —
Ним повниться душа моя.
І спів, як смерть, від дум рятує —
Його веду напам'ять я.

Роботи досить ще. До того,
Як спинить нас дороговказ,
Вперед веди мене, дорого,—
Для відпочинку ще не час!

Вогнем промінна злива сяє;
Крізь гомінкі й курні світи
Та повз гаї привітні маю
З пристанку на пристанок йти.

Хай не торкнеться до фонтану
Щока полечена моя,
Та ницим прохачем не стану
Перед лицем у долі я.

Тим шляхом, що його знайшов вже,
Без скарги, зморно побреду.
Лиш, спраглий, озирнусь, пройшовши,
На кущ троянд в чужім саду.

1919

МАЙБУТНЄ

Майбутнє — роман між найкращих романів!
Книга, яку не судилось читати!
Край, що прикритий прошарком туманів!
Храм, який лиш почали будувати!

1922

* * *

Заблукані дими війни
Й досі стеляться в газетах.
Звіку плекані сні
Плоттю стають у декретах.
В кожному дні — наготові грім,
І нові на всім
Маски довкруг і прикмети.

А десь там,
У завулку,
Білі, теплі на продаж зарізано булки,
І очицями світить бузок з корзин.
Й всю ніч у скверику
Вона і він
В першій коханні
Неждані
Відкривають Америки.

1921

В глухих літах мое начало,
Де світ за тишу був глухіш,
І людям жити набридало,
Був непотрібен слуху вірш.

Та все ж я чув з проваль безвісних
Далекий грім, неясний гам,
І тупоти копит залізних,
Льодів тисячолітніх злам.

Мені сподівано судилось
Нову побачити лазур,
Де б серце волею упилося
І гуркотом весняних бур.

Йшли дні, ряди десятилітні,
З полоном бойових знамен
Предстали у багрянім світлі
В огні Цусіма і Мукден.

Рік П'ятий прошумів, жаданій
Свободі крила розпростав.
І Жовтень буряно-повстанний
На зміну Лютому постав.

Чи я побачу перемитим
Світ, що вже сонцем заяснів,
Та я щасливий пережитим
Найурочистішим із днів.

1920

* * *

Співзвуччя слів не випадкові!
Хай дальня сув'язі луна —
То в нерозгаданому схові
Живої мови таїна.

До слів слова, до мислей мислі
Сплітають пари вірних рим;
І строфи, як гірлянди, звисли
Над плесом озера ясним.

В завітній правді віддзеркалень
Всі наші прагнення земні,
Всі істини, які плекали,
Всі сни правдиві в глибині.

Живи, поете, у співзвуччях,
Лови їх радість незбутну,
Щоб вільну мрію вірш співучий
Дзвінкими гранями замкнув.

Як симетрична протилежність,
Вона в ясних твоїх рядках,
Вона свідомості бентежній
Горить веселкою в віках!

1922

* * *

Ми — у вільному народі,
Ми — в країні трударів.
Ми — на новім небозводі
Спалах світлої зорі,
Мрія ми тисячоліттів,
Ми — земель воскреслих діти,
Ми — творці та бунтарі.

Дім наш — велетів споруда.
Як назад відступим ми,
Знову сутінь, дика й люта,
Землю втопить в морі тьми.
Знов дракони стародавні
Закують в кайдани «славні»
Волю, совість і уми.

Так, ми прагнем миру зроду,
І живем робочим днем,
Та пригнобленим народам
Руку дружби подаєм.
Ми не вийдемо із бою,
Не складемо вірну зброю,
Друзів ми не підведем!

Ми знайшли в борні кривавій
Право вільним людом быть,
Будем раді — це ж бо право

Всім обуреним здобуть!
І в Вітчизні вільній, нівій,
В пісні радісній, святковій
Оспівать братерства суть!

29 травня 1920

* * *

Для мене дні
                                не вигадливі якісь фокуси,
Математичного рівняння
  строгістю позначені.
Нехай зоріють в водах омертвілі лілії
Та і ясно червоніють
  безсоромні крокуси.
Я тільки атом пилу космічної заметілі,
Та, одначе,
Цих літ життєві перебрودي
(Крапка у вічності вічної природи)
Так само повнозначні,
Як $f(x,y) = 0$.
Богомільно згинало
  страждання пристрасті,
До островів золотих
  вели наркотики,
Гули борні заглушали симфонією,
Безмірні провали
Далини розверзали,
Зчепленням слів шарудіючи,
  бібліотеки.
Та з гіркою іронією
В перемінних розвідую —
Рік і мент,—
Бачу: світові я
Був кимось призначений,
Як призначені еліпси сонць і планет.

І коли охоплений шалом юначим
Або долі скоряю себе,
Я цілую вію чиюсь тремтячу,
Це — до формули в значенні
Добавляю я «а» а чи «в».

26 лютого 1921

Він кликав і вів до жаданих висот:
«Вставай, піднімайся, робочий народ!»
Над гробом Вождя,
                                його словом натхненні,
Ми славим,
                                ми славим того,
  хто був Ленін!

22 січня 1924

ПРИМІТКИ

Я

«...*Астарті і Гекаті*». *Астартя* — фінікійська богиня родючості. *Геката* — у східних народів — богиня, владичиця землі, моря і неба.

«...*сади Лікеїв, Академій*». *Лікей* — школа Арістотеля біля Афін, де був храм Аполлона Лікейського, оточений садом, що вважався священним. *Академія* — філософська школа, в якій читав своїм учням лекції Платон.

АССАРГАДОН

Ассаргадон — давньоассірійський цар (681—668 до н. е.), за якого царство досягло вершин могутності.

Сідон — стародавній торговий і політичний центр Фінікії.

ЖРЕЦЬ ІЗІДИ

Ізіда — богиня стародавнього Єгипту, покровительниця родючості, материнства, життя і здоров'я.

Фта — божество, храм якого знаходився у Мемфісі.

Фіви — столиця стародавнього Єгипту.

ОЛЕКСАНДР ВЕЛИКИЙ

Гавгамели — селище в стародавній Ассирії, де в 331 р. до н. е. Олександр Македонський розгромив величезну армію персидського царя Дарія III.

«...*йшли до Гангу, в Сарди, в Сузи й Вавілон*». *Ганг* — ріка в Індії, на якій розташовані великі міста. *Сарди*, *Сузи*, *Вавілон* — міста Персидської імперії, завойовані Олександром.

Аммон — староегипетське божество, чим сином було оголошено Олександра.

Роксана — одна з дружин Олександра.

«*Цар сімнадцяти сатрапій, цар Єгипту двох корон*». Маються на увазі завоювання Олександра в Персії, поділеній на 17 провінцій, та Єгипті.

КЛЕОПАТРА

(«Я — Клеопатра, єгиптян цариця...»)

«...пропав Лагідів рід». *Лагіди* — династія в Єгипті. Клеопатра була останньою царицею цього роду.

БРАТТЯМ ЗНАДЖЕНИМ

Вірш звернений до братів по перу, знаджених декадентськими «принципами». Поет кличе їх переходити на іншу художню платформу славити подвиг мислі і труда.

МИ

У творі Брюсов говорить від імені своїх послідовників, поетів-символістів. Слова про «хвилі могутньої шквал» нав'язані атмосферою назрівання революції 1905 року в Росії.

БЛУДНИЙ СИН

Гетера (грецьк.) — жінка вільного поводження. *Тір* — рабовласницьке місто-держава у Фінікії.

ІТАЛІЯ

Капрєя — острів Капрі.

Святий Антоній — батько чернецтва, родом з Верхнього Єгипту. Його життєпис сповнений розповідями про чудодійне зцілення.

ВЕНЕЦІЯ

«...на горі святого Льва» — пам'ятник у Венеції.

ЮРГІСУ БАЛТРУШАЙТІСУ

Балтрушайтіс Юргіс Казимирович (1873—1944) — литовський поет-символіст, друг В. І. Брюсова, писав російською і литовською мовами.

АНТОНІЙ

Антоній, Марк — римський політичний діяч (83—30 до н. е.). Управляв східними провінціями, кохав єгипетську царицю Клеопатру.

«Щоб глянути в обличчя миле, ти повернув свою корму». У морській битві при Акціумі (31 р. до н. е.) Антоній повернув свої судна за кораблями Клеопатри і зазнав поразки.

ВЕСЛЯРІ ТРИРЕМИ

Трирема — у стародавньому Римі судно з трьома рядами весел.

«*Фризькі намули...*» — на узбережжі Фризьких островів, які належать Голландії.

«*Пахинського мису*». Пахин — на півдні Сіцилії.

Тритон — у стародавній міфології морський бог.

ВІЙНА

Беллона — богиня війни у стародавньому Римі. На її честь був побудований храм, перед яким стояла колона війни.

ЮЛІЙ ЦЕЗАР

Вірш пройнятий революційними мотивами, пов'язаними з образом Юлія Цезаря, римського полководця і політичного діяча (100—44 до н. е.), який здійснив ряд реформ в інтересах демократичних угруповань рабовласницького класу, був убитий внаслідок змови сенаторської аристократії.

Мілон — римський трибун, прихильник аристократії. *Клодій* — товариш Мілона. Демагоги, які вступали у постійні сутички, що призводило до безладдя у Римі.

Парф'яни — стародавні племена, що жили на Іранському нагір'ї.

Ереб — пекло.

ОДНОМУ З БРАТІВ

У вірші знайшли своє відображення переживання Брюсова, зв'язані з піднесенням першої російської революції.

ПРОЧАНАМ СВОБОДИ

Твір викликаний революцією 1905 року. Поет картає лібералів, які злякалися революції.

ВДОВОЛЕНИМ

Відгук Брюсова на царський маніфест 17 жовтня про «дарування конституції».

Агора — народні збори в стародавній Греції і площа, на якій вони відбувалися.

ПРИЙДЕШНІ ГУННИ

Гунни — тюркські племена, які вийшли з Азії.
Брюсов помилявся, гадаючи, що революція може призвести до загибелі культурних цінностей.

ЛІХТАРИКИ

«Свята доба Періклова...» Перікл (490—429 до н. е.) — вождь афінської рабовласницької демократії в період її розквіту.

Леонардо — Леонардо да Вінчі (1452—1519).

Революція — французька буржуазна революція кінця XVIII ст.

ПОЕТОВІ

Один з програмних творів Брюсова 900-х років. На вірші позначилася хибна відмова Брюсова від суспільних прагнень, зв'язана з початком наступу реакції.

ХВАЛА ЛЮДИНІ

Епіграф взято з трагедії Софокла «Антигона».

Левіафан — морське страхіття.

ПОСЛУЖНИКОВІ МУЗ

Уранія (грецьк., міф.) — муза астрономії, тут наука.

М. О. ВРУБЕЛЮ

У вірші йдеться про твори М. О. Врубеля з їх по-тягом до містичної символіки.

Серафим — шестикрилий ангел.

Наяди — міфологічні істоти.

«...едемського лиця». Едем — за легендою, місце перебування людини до «гріхопадіння», земний рай.

ПОЕТ — ДО МУЗИ

Брюсов визначає суперечливість свого шляху, прагне усвідомити історію людства.

РІДНА МОВА

Ізраїль — єврейське ім'я, яке, за біблійською легендою, було дане Іакову після боротьби його з богом.

ЗЕМЛІ

Коневської Іван Іванович (1877—1901) — поет-символіст.

ВЕЧІРНІЙ ПАН

Пан — у грецькій міфології — син бога Гермеса, покровитель пастухів, мисливців, бджолярів і рибалок, пізніше — покровитель усєї природи.

Потир — чаша.

Алтаїр — зоря.

ГАРІБАЛЬДІ

Капрера — італійський острів біля Сардинії, де жив і помер безстрашний борець за визволення Італії з-під іноземного поневолення Гарібальді (1807—1882).

УЧЕНЬ ОРФЕЯ

Орфей — старогрецький міфічний поет і співець.

Менади — супутниці Діоніса, покровителя рослинництва.

ТОВАРИШАМ ІНТЕЛІГЕНТАМ

Вірш є гнівною відповіддю на цькування з боку ворогів революції.

Леру (1799—1871) — французький письменник.

ЖОВТЕНЬ 1917 РОКУ

Жовтневу революцію Брюсов розглядає як продовження «нитки віків».

Іди марта — ідами в староримському календарі звалися 15-ий або 13-ий дні кожного місяця; в березні 44 р. до н. е. був убитий Юлій Цезар, проголошений пожиттєвим диктатором.

«...грудня чотирнадцяте...» — 14 грудня 1825 року відбулося повстання декабристів у Петербурзі.

«Двадцять червня...» — одна з важливих дат початку Французької буржуазної революції 1789 року.

«...і день десятий» — 10 серпня 1792 року у Франції повалено монархію.

«...скорботний день брюмера» — 18—19 брюмера 1799 року Наполеон Бонапарт здійснив контрреволюційний переворот.

«Лютневої й липневої пори» — революції у Франції: липнева 1830 року і лютнева 1848 року.

ЧЕРВОНИЙ ПРАПОР

Астрея — в грецькій міфології дочка Зевса і Феміди: богиня справедливості.

Мойри — богині людської долі.

НАД КАРТОЮ ЄВРОПИ 1922 Р.

Стовпи Мелькарта, пізніше стовпи Геркулеса — Гібралтарська протока.

Колхіда — старогрецька назва Західної Грузії.

Край Перікла — Аттіка, *край Ліссандра* — Спарта, *царства Мідій* — Персія.

Газдрубал — карфагенський полководець.

«...як на *Оссу Пеліон*». У міфології Осса вважалась щасливою вісницею Зевса. Вираз «навалювати Оссу на Пеліон» означає «робити щось грандіозне».

ЗРФСР

Яфетиди — стародавні народи Закавказзя.

Діадохи — спадкоємці Олександра Македонського.

СВІТ N ВИМІРІВ

Лобачевський, Ріман — славетні математики.

Фестон — прикраса.

ЛИШ БЕЗБЕНТЕЖНОГО МИРУ

Офір — біблійська країна.

ДО ВІРМЕН

«...і *Кіра* давні перемоги». Кір — староперсидський цар (558—529 до н. е.).

«*При Каррах* римські всі значки» — при Каррах римляни зазнали поразки од парф'ян.

Юстиніан (527—565) — візантійський імператор.

Ленгімур — Тімур, Тамерлан.

Шіраз — місто в Ірані.

Наїрі — стародавня Вірменія.

Агурамазда — верховний бог в староіранській релігії.

МИ — СКІФИ

«Сини Геракла і Ехідни». За грецькою легендою, скіфи походять від Геракла і Ехідни — напівжінки — напівзмії.

«МОЯ ДУША...»

Гікси — (гіксоси) — кочовики Передньої Азії, що завоювали Єгипет близько 1700 р. до н. е.

Даки — племена на території сучасної Румунії, що у II ст. до н. е. утворили племінний союз.

Траян (53—117) — римський імператор, який покорив Дакію.

«*Мара судив мене до гільйотини*». Марат, Жан Поль (1743—1793) — один з вождів якобінців.

НАРОДНІ ВОЖДИ

У вірші Брюсов вітає Великий Жовтень. Силу народних вождів поет вбачає у їх органічному зв'язку з масами.

«ЗАБЛУКАНІ ДИМИ ВІЙНИ»

Твір поділяється на дві частини. Перша — роздуми поета, викликані переможним закінченням громадянської війни. Друга — жива картинка, пройнята утвердженням нової дійсності.

«ДЛЯ МЕНЕ ДНІ — НЕ ВИГАДЛИВІ ЯКІСЬ ФОКУСИ»

У поезії відбилася віра Брюсова в науку і творчу працю людей.

З М І С Т

- 7 Поет і громадянин.
Передмова Андрія Кулінича

П О Е З І Я

З КНИГИ «JUVENILIA» («ЮНІСТЬ»)
1892—1894

- 23 Сонет до форми.
Переклав Дмитро Павличко
24 Творчість.
Переклав Валентин Струтинський

З КНИГИ «CHEFS D'OEUVRE» («ШЕДЕВРИ»)
1894—1896

- 26 Передчуття («Моя любов — палюча днина Яви»)
Переклав Дмитро Павличко
27 Моя мрія.
Переклав Захар Гончарук
28 Туманні ночі.
Переклав Микола Фененко

З КНИГИ «ME EUM ESSE» («ЦЕ — Я»)
1896—1897

- 29 Юному поетові.
Переклав Дмитро Павличко
30 Весна.
Переклав Дмитро Павличко
31 «Хай мороз бере за плечі...»
Переклав Борислав Степанюк
32 «Світ за очі їхали...»
Переклав Віталій Коротич
33 «Таємничі ночі релі...»
Переклав Захар Гончарук
34 Ранок.
Переклав Олекса Ющенко

- 35 Я.
Переклав Іван Драч
- 36 Ассаргадон (Ассірійський напис).
Переклав Дмитро Паламарчук
- 37 Халдейський пастух.
Переклав Іван Драч
- 38 Жрець Ізиди.
Переклав Борис Олійник
- 41 Олександр Великий.
Переклав Борис Олійник
- 43 Клеопатра («Я — Клеопатра, єгиптян цариця...»)
Переклав Дмитро Павличко
- 44 Данте.
Переклав Іван Драч
- 45 Дон-Жуан.
Переклав Дмитро Павличко
- 46 Зруйнований Київ.
Переклав Олесь Жолдак
- 47 Наполеон.
Переклав Борис Олійник
- Крим. Чорне море.
- 49 I. «Хвилі розбіглися і піняться...»
Переклав Феофан Скляр
- 49 II. «Край перехрестя двох доріг...»
Переклав Феофан Скляр
- 50 Місту.
Переклав Олесь Жолдак
- 52 «Коли в кімнаті сам...»
Переклала Світлана Йовенко
- 53 «Люблю вечірне світло і вогні...»
Переклала Світлана Йовенко
- 54 «У боротьбі з весною слабне стужа...»
Переклав Дмитро Павличко
- 55 Жінці.
Переклав Дмитро Павличко
- 56 «Прекрасний ліс в огні осіннім...»
Переклав Микола Фененко
- 57 До портрета М. Ю. Лермонтова.
Переклав Дмитро Павличко
- 58 Зелений черв'ячок.
Переклав Феофан Скляр

- 59 Браттям знадженім.
Переклав Микола Томенко
- 60 Відради.
Переклав Віталій Коротич
- 61 Ми («В світі широкім, в морі неугаснім...»)
Переклав Олесь Шевченко
- З КНИГИ «URBI ET ORBI» («МІСТУ І СВІТУ»).
1901—1903
- 62 «По вулицях тьмяних...»
Переклав Володимир Мордань
- 64 Втеча.
Переклав Володимир Мордань
- 66 Робота.
Переклав Валентин Струтинський
- 67 Блудний син.
Переклав Валентин Бичко
- 69 Біля землі.
Переклав Дмитро Павличко
- 71 L'ennui de vivre.
Переклав Захар Гончарук
- 74 Раб.
Переклав Олесь Жолдак
- 77 Італія.
Переклав Захар Гончарук
- 80 Біля моря («Коли було в дитинстві горе...»)
Переклав Віктор Коптілов
- 82 Mop гêve familier.
Переклав Валентин Струтинський
- 84 «В години мрій...»
Переклав Микола Фененко
- 85 Муляр («—Муляре, муляре! З цегли міцної...»)
Переклав Максим Рильський
- 86 До гирла.
Переклав Іван Гнатюк
- 87 Венеція.
Переклав Олесь Лупій
- 88 Юргісу Балтрушайтісу.
Переклав Валентин Бичко
- З КНИГИ «STEPHANOS» («ВІНОК»).
1904—1905
- 89 Вночі
Переклав Юрій Петренко
- 90 Тиша.
Переклав Олексій Палажченко

- 91 «Мене, хто марив так безумно...»
Переклав Олесь Лупій
- 92 Антоній.
Переклав Дмитро Павличко
- 94 Клеопатра («Ні, немов слуга покірний...»)
Переклав Дмитро Павличко
- 96 Келих.
Переклала Лідія Кульбак
- 97 Кинджал.
Переклав Феофан Скляр
- 98 Каменяр.
Переклав Валентин Струтинський
- 100 Веслярі триреми.
Переклав Дмитро Паламарчук
- 102 До Тихого океану.
Переклала Лідія Кульбак
- 103 Війна.
Переклав Захар Гончарук
- 104 На новий, 1905 рік.
Переклав Олесь Жолдак
- 105 Юлій Цезар.
Переклав Захар Гончарук
- 106 Одному з братів.
Переклав Іван Гнатюк
- 107 Прочанам свободи.
Переклала Лідія Кульбак
- 108 Вдоволенім.
Переклав Борис Олійник
- 110 Прийдешні гунни.
Переклав Роман Лубківський
- 112 До щасливих.
Переклала Світлана Йовенко
- 114 Ліхтарики.
Переклав Дмитро Павличко
- З КНИГИ «ВСІ НАСПІВИ».
1906—1909
- 116 Поетові.
Переклав Дмитро Павличко
- 117 Близькій.
Переклав Олесь Лупій
- 118 Присмерк.
Переклав Максим Рильський

- 119 До Швеції.
Переклав Наум Тихий
- 120 На гранітах.
Переклав Григорій Донець
- 121 Похмура година.
Переклав Захар Гончарук
- 122 Вік за віком.
Переклав Микола Фененко
- 123 Серпень.
Переклав Роман Лубківський
- 125 У котрий раз.
Переклав Феофан Скляр
- 126 Восени.
Переклав Олекса Ющенко
- 127 Життя.
Переклала Лідія Кульбак
- 128 Наша тінь.
Переклав Дмитро Давидюк
- 130 Місту («Царюючи над власним долом...»)
Переклав Захар Гончарук
- 132 Хвала Людині.
Переклав Валентин Струтинський
- 134 Еней.
Переклав Олексій Довгий
- 136 Послужникові муз.
Переклав Іван Драч
- 137 М. О. Врубелю.
Переклав Павло Мовчан
- 138 Сіяч.
Переклав Іван Драч
з КНИГИ «ДЗЕРКАЛО ТІНЕЙ».
1909—1912
- 139 Веселий клич.
Переклав Павло Мовчан
- 141 На асфальті вечірнім.
Переклала Майя Львович
- 142 В моїм краю.
Переклала Мирослава Лещенко
- 144 По межі.
Переклав Захар Гончарук
- 145 Садиби.
Переклав Олесь Лупій
- 146 Дома.
Переклав Павло Мовчан

- 147 Передчуття («В лице осінній вітер дме...»)
Переклав Дмитро Паламарчук
- 148 «Як птахи, що коброю...»
Переклав Дмитро Давидюк
- 150 На світанку.
Переклав Дмитро Паламарчук
- 151 Біля моря («Хай засну під плюскіт моря...»)
Переклав Віталій Коротич
- 152 Поет — до музи.
Переклав Олексій Довгий
- 154 Рідна мова.
Переклала Майя Львович
- 156 Єгипетський раб.
Переклав Дмитро Павличко
- 157 До фінського народу.
Переклав Борислав Степанюк
- З КНИГИ «СІМ КОЛЬОРІВ РАЙДУГИ».
1912—1915
- 159 Намисто.
Переклав Борислав Степанюк
- 160 Пам'ятник.
Переклав Валентин Бичко
- 161 Син землі.
Переклала Мирослава Леценко
- 163 Землі.
Переклав Павло Мовчан
- 164 Захід над морем.
Переклав Олесь Шевченко
- 165 Над Північним морем.
Переклав Роман Лубківський
- 167 Вечірній Пан.
Переклав Олесь Жолдак
- 168 Зів'яле листя.
Переклав Роман Лубківський
- 169 В човні.
Переклав Феофан Скляр
- 170 Після блукань.
Переклав Наум Тихий
- 171 Простенька пісня.
Переклав Валентин Струтинський
- 173 Гарібальді.
Переклала Мирослава Леценко
- 174 Співцеві «Слова».
Переклав Володимир Коломієць

З КНИГИ «ОСТАННІ МРІЇ».
1917—1918

- 175 При світлі місяця.
Переклав Віктор Коптілов
- 177 Учень Орфея.
Переклав Іван Гончаренко
- 179 Перед маєм.
Переклав Борис Олійник
- 181 Праця.
Переклав Максим Рильський
- 183 Світовий кінематограф.
Переклала Мирослава Лещенко
- 186 Книгозбірні.
Переклав Максим Рильський

З КНИГИ «В ТАКІ ДНІ».
1919—1921

- 187 Третя осінь.
Переклав Максим Рильський
- 189 Нам випроба.
Переклав Володимир Коломієць
- 190 Товаришам інтелігентам (Інвектива).
Переклав Олесь Жолдак
- 192 Серп і Молот.
Переклав Іван Гончаренко
- 193 Під гули та вибухи.
Переклав Володимир Коломієць
- 194 Романтикам.
Переклала Мирослава Лещенко

З КНИГИ «МИТЬ»
1920—1921

- 195 Грядущий гімн.
Переклав Олексій Довгий
- 196 Жовтень 1917 року.
Переклав Роман Лубківський

З КНИГИ «ДАЛІ»
1922

- 198 Червоний прапор.
Переклав Наум Тихий
- 200 Над картою Європи 1922 р.
Переклав Валентин Бичко

З КНИГИ «МЕА» («ПОСПІШАЙ»)
1923—1924

- 202 Ленін.
Переклав Дмитро Паламарчук
- 203 Після смерті В. І. Леніна.
Переклав Юрій Петренко
- 206 Біля Кремля.
Переклав Юрій Петренко
- 207 СРСР.
Переклав Юрій Петренко
- 208 ЗРФСР.
Переклав Юрій Петренко
- 209 Світ електрона.
Переклав Дмитро Павличко
- 210 Світ N вимірів.
Переклав Захар Гончарук
- 211 Не пам'ять...
Переклав Юрій Петренко
- 212 Рідне.
Переклав Юрій Петренко
- 213 Лісова тьма.
Переклав Дмитро Шупта
- З НЕОПУБЛІКОВАНОЇ КНИГИ
«ДЕВ'ЯТА КАМЕНА»
1916—1917
- 214 Лиш безбентежного миру...
Переклав Наум Тихий
- 215 Звільнена Росія.
Переклав Іван Гончаренко
- 217 До вірмен.
Переклав Євмен Доломан
- 220 До Вірменії.
Переклав Євмен Доломан
- 222 У Тіфлісі.
Переклав Валентин Бичко
- 224 Ми — скіфи.
Переклав Валентин Струтинський
- 226 Засніжена Росія.
Переклав Захар Гончарук
- З ВІРШІВ, ЩО НЕ ВХОДИЛИ ДО ЗБІРОК
- 228 «Невже і досі ще замало...»
Переклав Борислав Степанюк

- 229 Близьким.
Переклав Юрій Петренко
- 230 Емілю Верхарну.
Переклав Євмен Доломан
- 231 «Моя душа...»
Переклав Дмитро Павличко
- 232 «Я — міжсвітянин».
Переклав Віктор Коптілов
- 233 Народні вожді.
Переклав Григорій Донець
- 234 Труд.
Переклав Іван Гончаренко
- 236 «Що день, то в серці менше сили...»
Переклав Віталій Коротич
- 237 Майбутнє.
Переклав Олексій Довгий
- 238 «Заблукані дими війни...»
Переклав Наум Тихий
- 239 «В глухих літах мое начало...»
Переклав Дмитро Шупта
- 240 «Співзвуччя слів не випадкові!»
Переклала Майя Львович
- 241 «Ми — у вільному народі...»
Переклав Юрій Петренко
- 243 «Для мене дні...»
Переклав Захар Гончарук
- 245 На смерть вождя.
Переклав Григорій Донець
- 247 П р и м і т к и

ВАЛЕРИЙ
ЯКОВЛЕВИЧ
БРЮСОВ. Избранные стихотворения
(*На українском языке*)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактор
С. М. Литвин
Художній редактор
В. В. Машков
Технічний редактор
О. І. Дольницька
Коректор
А. В. Кудрявцева

Виготовлено на книжковій фабриці
«Жовтень» республіканського
виробничого об'єднання
«Поліграфкнига» Держкомвидаву
УРСР. Київ, вул. Артема, 23а.

БФ 32288. Здано на виробництво
8.V 1973 р. Підписано до друку
15.VIII 1973 р. Папір № 1.
Формат 75×90¹/₃₂. Фізичн. друк. арк. 8,25.
Умовн. друк. арк. 10,312.
Обліково-видавн. арк. 7,473.
Ціна 1 крб. 6 коп. Зам. 97. Тираж 6000.

МАТЕРИЯ ПРИРОДА

Букварь для малышей

July 1961